

РАДОВИ *а*ЛЕКСАНДРА *а*ЕРОКА

У УМЕТНИЧКОЈ ЗБИРЦИ
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА
И УМЕТНОСТИ

Репродукција на корици:
Аушојоршреј у илавом, 1975
кат. бр. 3

Галерија Српске академије наука и уметности

Изложбена свеска 42

ПУБЛИКАЦИЈУ ИЗДАЈЕ

Српска академија наука и уметности

УРЕДНИК

Душан Оташевић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Миодраг Марковић, Ненад Макуљевић

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Данијела Парацки

ФОТОГРАФИЈЕ

Владимир Поповић, Драгослав Боро, Архив САНУ, Документација Галерије САНУ

СКЕНОВИ

Радуан Хиндави, Иван Марковић, Милан Миловановић

ЛЕКТОРИ

Драгана Крстић Лукић, Ана Радојевић

ШТАМПА

Планета Принт, Београд

ТИРАЖ

750

ISBN 978-86-7025-855-6

Јелена Межински Миловановић

РАДОВИ *а*ЛЕКСАНДРА *З*ЕРОКА
У УМЕТНИЧКОЈ ЗБИРЦИ
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Београд 2020

ИЗЛОЖБУ ПРИРЕЂУЈЕ

Галерија Српске академије наука и уметности

АУТОР ИЗЛОЖБЕ

Јелена Межински Миловановић

СТРУЧНИ САРАДНИК

Катарина Живановић

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН ИЗЛОЖБЕ

Данијела Парацки

КОНЗЕРВАЦИЈА

Јован Пантић, Зоран Пекић

ПРЕВОДИЛАЦ

Драгана Трајковић

ТЕХНИЧКА РЕАЛИЗАЦИЈА

Милан Јазић, Горан Виторовић, Стојан Предовић, Саша Рендић

ТОНСКА ОБРАДА (Александар Дероко говори за Радио Београд 202, 1983. године)

И МОНТАЖА ФОТОМАТЕРИЈАЛА

Милан Миловановић

Српска академија наука и уметности захваљује Министарству културе и информисања Републике Србије и Секретаријату за културу Града Београда на финансијској подршци за овај пројекат.

САДРЖАЈ

- 8 ЖИВОТОПИС
- 26 АЛЕКСАНДАР ДЕРОКО КАО СЛИКАР
- 44 ЧЛАНСТВО У САНУ И ЛИКОВНА УМЕТНОСТ
- 52 О ДЕЛИМА АЛЕКСАНДРА ДЕРОКА У УМЕТНИЧКОЈ ЗБИРЦИ САНУ

- 112 ТЕМАТСКИ КАТАЛОГ РАДОВА АЛЕКСАНДРА ДЕРОКА У УМЕТНИЧКОЈ ЗБИРЦИ САНУ
- 112 Аутопортрети
- 114 Портрети
- 114 Анатомске студије, фигуре
- 118 Мртве природе
- 118 Ведуте
- 120 Апстрактне композиције
- 121 Жанр сцене
- 125 Мотиви са теренских истраживања
- 128 Алегоријске композиције

- 134 ПРЕГЛЕД АРХИТЕКТОНСКИХ РАДОВА АЛЕКСАНДРА ДЕРОКА

ОВА РЕТРОСПЕКТИВА, КОЈУ ЈЕ СВОЈИМ ИЗБОРОМ РАДОВА НАМЕЊЕНИХ САНУ МАХОМ ОСМИСЛИО СЌМ ДЕРОКО, СЕЃАЊЕ ЈЕ НА УМЕТНИКА И ЗАХВАЛНОСТ ДАРОДАВЦУ, ЈЕДНОМ ОД ЛИКОВНИХ СТВАРАЛАЦА АКАДЕМИКА ЧИЈИ СУ ЛЕГАТИ ПОСТАЛИ ТЕМЕЉ УМЕТНИЧКЕ ЗБИРКЕ САНУ НА КОМЕ СЕ ОНА И ДАНАС РАЗВИЈА.

АУТОР ИЗЛОЖБЕ ЗАХВАЛАН ЈЕ АКАДЕМИКУ ГОЈКУ СУБОТИЋУ НА ИНИЦИЈАТИВИ И ПОДРШЦИ ДА СЕ ОВАЈ ПРОЈЕКАТ РЕАЛИЗУЈЕ, СТРУЧНОМ ТИМУ АРХИВА И БИБЛИОТЕКЕ САНУ, КАО И ЕВГЕНИЈИ БЛАНУШИ И ГОРДАНИ СТАНИШИЋ НА КОЛЕГИЈАЛНОЈ ПОМОЋИ И САРАДЊИ У ИСТРАЖИВАЊУ.

ЖИВОТОПИС

*Чини ми се да многи људи прођу кроз тај живоћ некако зашворених очију.
Ја сам их боћами, држао широм ошворене...¹*

Александар Дероко

АЛЕКСАНДАР ДЕРОКО (Београд, 4/16. септембар 1894 – Београд, 30. новембар 1988)², научник, уметник, педагог, интелектуалац ренесансног, широког поља интересовања, стваралац неисцрпне радне енергије, ратник, спортиста, знаменита личност Београда свог времена, велики шармер, омиљен у друштву, рођен је у грађанској, интелектуалној породици у самом центру српске престонице.³

Александров отац, Евжен Дероко, 1924. пензионисани помоћник генералног директора железница и страсни пионир српске филателије, обез-

бедио је својој кћери Наталији и синовима Саши и Јовану, угодан живот и добро образовање.⁴

После недаћа и мука током Првог светског рата, завршивши професионално образовање, Александар Дероко се 1934.⁵ оженио Иванком Павловић. Она је у периоду 1935–1939. била секретар Удружења пријатеља уметности „Цвијета Зузорић“ и активан члан његове управе. Иванка Дероко је студирала права, завршила француску књижевност и бавила се превођењем.⁶ Ангажовала се у акцијном одбору „Цвијете Зузорић“ са још двадесетак београдских девојака, које су волонтерски дежу-

¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Александар Дероко, „И ничег ми није жао“, *Нин*, 1487, 8. јул 1979).

² „Александар Дероко“, *Годишњак Српске академије наука за 1958*, LXV, Београд: САН, 1959, 280.

³ Александар Дероко, *А ондак је лејијо јеројлан над Београдом*, Београд: Народна књига, 1983, 20, 21, 30, 31.

⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2, стр. 79 (Д. Тубиновић (?), „Десетогодишњица смрти Евжена Дерока“, *Полишика*, 3. јул 1954).

⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Александар Дероко, „Сећања“, фељтон, *Полишика*, септембар – октобар 1986). Дероко каже да се оженио у четрдесетој години живота, а тако је наведено и у биографији Иванке Павловић у истом фонду.

⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II.

Евжен и Анђа (Михајловић) Дероко
са ћерком Наталијом – Талицом и сином Александром – Сашом, 1896
Саша и његов млађи брат Јован – Јовица у војничким костимима
Са супругом Иванком, 1939

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

рале на изложбама, док је неколико угледних дама
руководило управним одбором Удружења.⁷

Забележено је и да је 3. јуна 1934. Дероко треба-
ло да буде кум на венчању свом блиском пријате-
љу Растку Петровићу и Иванки, али како се Растко
није појавио, на његово место стао је Дероко и тако
се оженио Иванком Павловић.⁸ Брачни пар Деро-
ко у дугом и срећном браку повезивала су слична
интересовања и љубав према уметности.

Александар Дероко учио је у београдској Реалци.⁹
Матурирао је у Београду 1913. и тада је уписао
Технички факултет у Београду. Због балканских и
почетка Великог рата прекинуо је студије.¹⁰ Пред
крај рата студије наставља на Краљевској школи
за инжењере у Риму. Због политичких проблема
насталих проглашењем Краљевине СХС, напушта
Италију и студира два семестра у Прагу и Брну.

⁷ Александар Дероко, *А ондак је...*, 200.

⁸ Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, *Легенде Београдског универзитета, Александар Дероко (1894–1988). Кашло из-
ложбе*, Београд: Универзитет у Београду; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду, 2004, 26, на: [www.arh.bg.ac.rs/
wp-content/uploads/2018/11/Aleksandar_Deroko_Legende_Beogradskog_univerziteta-katalog_izlozbe.pdf](http://www.arh.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/11/Aleksandar_Deroko_Legende_Beogradskog_univerziteta-katalog_izlozbe.pdf) приступљено 9. марта 2020, 26, 30.

⁹ Група аутора, *Дероко и друштво о њему*, Београд: Туристичка штампа, 1984, 19.

¹⁰ „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; Војислав Кораћ, „Александар Дероко (1894–1988)“, *Годишњак Српске академије наука
и уметности за 1988*, ХСВ, Београд: САНУ, 1989, 707.

Мајка кува кафу

кат. бр. 65

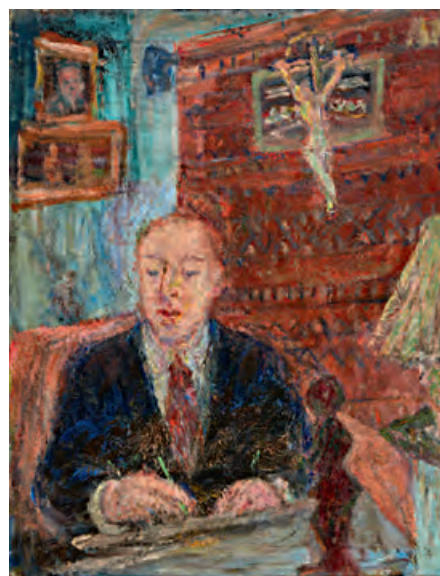
Сва дела уз која се наводи каталошки
број радови су Александра Дерока
и део су Уметничке збирке САНУ

Даље се професионално развијао у главном граду нове југословенске државе, у атмосфери оптимистичних послератних двадесетих година. Дипломира 1926. на Архитектонском одсеку Техничког факултета у Београду.¹¹

Као стипендиста француске владе Александар Дероко се усавршавао у Паризу 1927. На *École des hautes études*, током једног семестра, специјализирао је српску средњовековну архитектуру код Габријела Мијеа.¹²

Студијски је боравио у Француској, Италији, Грчкој, Малој Азији, Шпанији; 1968. године путује у САД.¹³

Млади архитекта формирао се у кругу српских интелектуалаца, академика; учио је од археолога и историчара Николе Вулића, Станоја Станојевића, Владимира Ђоровића, од архитекте Пере Поповића. Пред хотелом „Москва“ сусретао се и учествовао у разговорима са представницима културне елите новонастале јужнословенске државе

Александар Дероко, 1927

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

О блиском пријатељству Александра Дерока и Растка Петровића сведочи и ова позна фотографија, настала пред Расткову смрт 1949. у његовом дому у Америци, у окружењу предмета донетих из Африке, коју је у свом фонду сачувао Дероко

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла 6, Младост и Растко;

подаци из књиге Радована Поповића у: Радивоје Микић, *Растково вечито младићство*,

на: <https://www.novosti.rs/вести/култура.487.html:764767-Растково-вечито-младићство>, приступљено 6. марта 2020

Портрет свога брата Растка Петровића, приказаног готово из исте визуре као и на фотографији из Дероковог фонда у Архиву САНУ, насликала је Љубица Петровић Луковић

(уље на платну, 640 × 477 mm, инв. бр. 2456, поклон Тијане Ковачевић Уметничкој збирци САНУ 1998. године)

За „овалним столом“ на Топличином венцу са Стојаном Стојичићем, Светом Мандићем и Слободаном Ненадовићем

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Слике кроз живот

Са Момом Димићем

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Слике кроз живот

Са Богданом Богдановићем

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Слике кроз живот

У младости су Дероко и Растко Петровић у више наврата истовремено портретисали један другога, а касније је Дероко овој пракси прибегавао и са другим уметницима – са Милићем од Мачве, раније својим студентом, на пример

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4; фасцикла бр. 7, Слике кроз живот; Александар Дероко, *А ондак је...*, 170; Група аутора, нав. дело, 45

– Станиславом Винавером, Милошем Црњанским, Тином Ујевићем, Радом Драинцем, Ивом Андрићем, Марком Ристићем, Мимом Дединцем, Батом Вукадиновићем, Тошом Манојловићем, Милетом Петровићем, Гвидом Тартаљом, са сликарима Михаилом Петровим, Јованом Бијелићем, Игњатом Јобом, Лазаром Личеноским. Био је пријатељ са Растком Петровићем, Милојем Васићем и многим другим значајним личностима.¹⁴

У другој половини 20. века, сваке среде и суботе у свом дому, за „овалним столом“, већ као реномирани стручњак и интелектуалац широког поља интересовања, Александар Дероко окупљао је колеге и пријатеље различитих професија: Слободана Ненадовића (касније дародавца Дерокових радова Уметничкој збирци), свог најбољег ђака, како је волео да истакне Богдана Богдановића, Мому

Димића, Свету Мандића, Петра и Љубицу Марјановић, Светозара Радојчића, Лазара Трифуновића, Дивну и Милана Ђоковића, Наду Дорошки, Ивана Здравковића, Антонија Исаковића, Бранислава Којића, Војислава Ђурића, Радмилу Михаиловић, Миодрага Јовановића, Владету Јеротића, Срђана Шапера, Горанку Матић и многе друге.¹⁵

Александар Дероко је говорио да се као архитекта образовао у кругу Пере Поповића, Бранка Таназевића, Момира Коруновића, али је истицао свој особен приступ архитектури. Иако је критиковао ригидност и минимализам савремене архитектуре, није себе сматрао конзервативним.¹⁶

По примарном образовању – инжењер архитектуре, током каријере првенствено се бавио

¹⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; фасцикла штампе бр. 2, стр. 103 (М. Радошевић, „Умро Александар Дероко“, *Полиџика*, 1. децембра 1988); фасцикла штампе бр. 2, стр. 112 (Леонтије Павловић, „Спаситељи Смедеревске тврђаве“, *Глас*, 27. децембар 1988); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; Богдан Богдановић, „Александар Дероко“, *Уметнички академици 1968–1978*, Београд: САНУ, 1981, 209; Војислав Кораћ, нав. дело; Зоран М. Јовановић, *Александар Дероко*, Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, Друштво конзерватора Србије, Посебна издања 8, 1991, 63.

¹² Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280.

¹³ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Bobby Westbrook, „Students want tomorrow today even in Yugoslavia“, *The Pocono Record*, June 15, 1968, Vol. 79, No. 5, pp 7); фасцикла штампе бр. 6 (А. Дероко, „За камен на гробу једног уклетог песника“, *Полиџика*, 1. септембар 1968, 18); фасцикла штампе бр. 2, (А. Дероко, „Сећања“, *It*, 646, 25. јул 1975); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; „Александар Дероко“, *Годишњак Српске академије наука и уметности за 1987*, ХСIV, Београд: САНУ, 1988, 399.

¹⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6 (А. Дероко, „Сећање на Вјелића“, *Petrovački list*, јун 1984, 3); фасцикла штампе бр. 5, стр. 322 (Слободан Андрић, „О пискарању и црткању“, *Полиџика*, 25. децембар 1983).

¹⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 2, Рукописи, документ бр. 15; фасцикла штампе бр. 2 (Ђорђе Поповић, „Све Дерокове истине“, *Вечерње новине*, 3. децембар 1988); Мома Димић, „Дероков београдски Амаркорд“, *Лејенде Београдској универзитету, Михаило Пејровић-Алас, Аница Савић-Ребац, Александар Ђ. Косић, Александар Дероко. Зборник предавања одржаних у Универзитетској библиотеци у периоду 2002–2004*, Београд: Универзитет у Београду, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду, 2005, 246; Аника Скворан, „Вече сећања на Александра Дерока“, *Лејенде Београдској универзитету, Михаило Пејровић-Алас...*, 270; Радован Поповић, „Последњи интелектуални салон Београда“, *Лејенде Београдској универзитету, Михаило Пејровић-Алас...*, 257.

¹⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4; фасцикла штампе бр. 2, стр. 112 (Леонтије Павловић, нав. дело); Зоран М. Јовановић, нав. дело, 64, 67.

Портрет Бојана Бојановића
кат. бр. 18

Портрет Моме Димића I, 1983
кат. бр. 21

Портрет Моме Димића II, 1983
кат. бр. 22

Портрет Свете Мандића I, 1967

кат. бр. 15

Дероко пише да су Растко Петровић и он: „У Милешеву [...] први пут закључили да је код нас сликарство фресака из XIII века далеко изнад оног свих осталих времена ранијих и доцнијих. Дотле је обично, оно мање монументално а више живописно и наративно сликарство XIV века било нарочито цењено и истицано. [...] И доцније, онај тако чувени Бели анђео мирно нас је гледао са своје висине (њего ће тек много година доцније тамо горе достићи високом скелом и копирати песник Света Мандић, копирати и опевати).“ (Александар Дероко, *А ондак је...*, 168, 169)

Портрет Милића од Мачве I, 1983
кат. бр. 19

Портрет Милића од Мачве II, 1983
кат. бр. 20

Милешевски анђео спасава лађу у бури
кат. бр. 114

Пред својим цртежом Милешевског анђела (данас у Уметничкој збирци САНУ)

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

историјом архитектуре и конзервацијом, односно заштитом споменика културе. У фокусу његових истраживања била је национална средњовековна и фолклорна архитектура новијег доба.

Често је боравио на терену, обилазио је Србију, Црну Гору, Македонију, Свету Гору, Малу Азију, много је путовао.¹⁷

Александар Дероко се посветио и археолошким истраживањима, активно је радио на разним ископавањима: од Царичиног града 1947. до Смедеревског града током педесетих до 1970.¹⁸

Значајне резултате постигао је као педагог – професор Београдског универзитета. После студија, 1927. године, добио је место асистента на Архитектонском факултету. За доцента је биран 1928/1929/1932, за ванредног професора 1936, а за редовног 1948. године. Од тада хонорарно ради и као редовни професор на Филозофском факултету у Београду, на ондашњој Катедри за историју

уметности. Предавао је Стару српску и византијску архитектуру,¹⁹ Историју архитектуре народа Југославије, Историју архитектуре старог века, Народну архитектуру.²⁰ Био је шеф Катедре за историју архитектуре и уметности на Архитектонском факултету, декан Архитектонског факултета (1950–1952) и члан Савета Београдског универзитета (1956–1960). Пензионисан је 1964. године.²¹

У периоду од 1930. на Коларцу је, али и у другим јавним просторима, одржао више од двадесет предавања. Учествовао је на бројним конгресима и конференцијама, на међународним скуповима у земљи и иностранству (Рим, Париз, Цариград, Минхен, Оксфорд, Барселона, итд).²² Објавио је више од стотину научних студија и десетак књига, највише у области историје архитектуре, археологије, етнологије.²³

Активан је био и као архитекта, а двадесетак његових пројеката је и изведено.²⁴

На терену у Пећкој Патријаршији, током студија, 1924

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Сlike кроз живот

Са колегама на Архитектонском факултету (Милорад Димитријевић, Момчило Павловић, Петар Крстић, Ранко Радовић, А. Д. и Милорад Васовић)

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Сlike кроз живот

Александар Дероко бавио се новинарством и белетристичком, особеним старинским „београдским“ језиком писао је есеје, мемоаре, аутобиографске текстове.

Када је избио Први светски рат, Александар Дероко се пријавио као добровољац и у септембру 1914. ступио на војну дужност. Обучавао се у ђачком батаљону у Скопљу. Учествовао је у биткама на Церу, код Шапца и код Чеврнтије. Као ђак-наредник, крајем јануара 1915, послат је у Шартр да учи за војног пилота.

На Солунском фронту био је пилот. Пред крај рата, због маларије и болести плућа, послат је на лечење у санаторијум за туберкулозне у Аустрију (Sanatorium Wienerwald Heilanstalt für Lungenkranke), а касније, 1. фебруара 1918, и на школовање у иностранство.²⁵

У Други светски рат ушао је као резервни мајор; заробљен је 1941, али је успео да побегне пре спровођења у Немачку. Са бројним српским интелектуалцима и многим академицима, а међу њима и са Александром Белићем, Виктором Новаком, Николом Вулићем, Вељком Петровићем, Ристом Стијовићем, Васом Чубриловићем и др., једно је време био заточен у логору на Бањици.²⁶

Висок и добро грађен, Александар Дероко био је свестрани спортиста. Добитник је златне медаље за пливање на такмичењу у препливавању Саве, које је организовао Олимпијски клуб Српског олимпијског комитета 1911, а био је и веслач.²⁷

Као један од првих српских пилота, бавио се летењем, паралелно је био и моделар и у младости је радио на изради једне од првих ваздушних једрилица у Србији.

¹⁷ Војислав Кораћ, нав. дело.

¹⁸ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 46, 47.

¹⁹ Александар Кадивијевић, *Један век изражења националној сйици у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)*, Београд: Грађевинска књига, 1997, 117, 118, 193, 199.

²⁰ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе 2; фасцикла бр. 4/II; „Унапређења на универзитетима“, *Правда*, 26. новембар 1932, 2; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; „Александар Дероко“, *Годишњак Српске академије наука и уметности за 1971*, LXXVIII, Београд: САНУ, 1973, 679; Војислав Кораћ, нав. дело; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 12, 16.

²¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1973, 679; Војислав Кораћ, нав. дело; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 16.

²² „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988, 399.

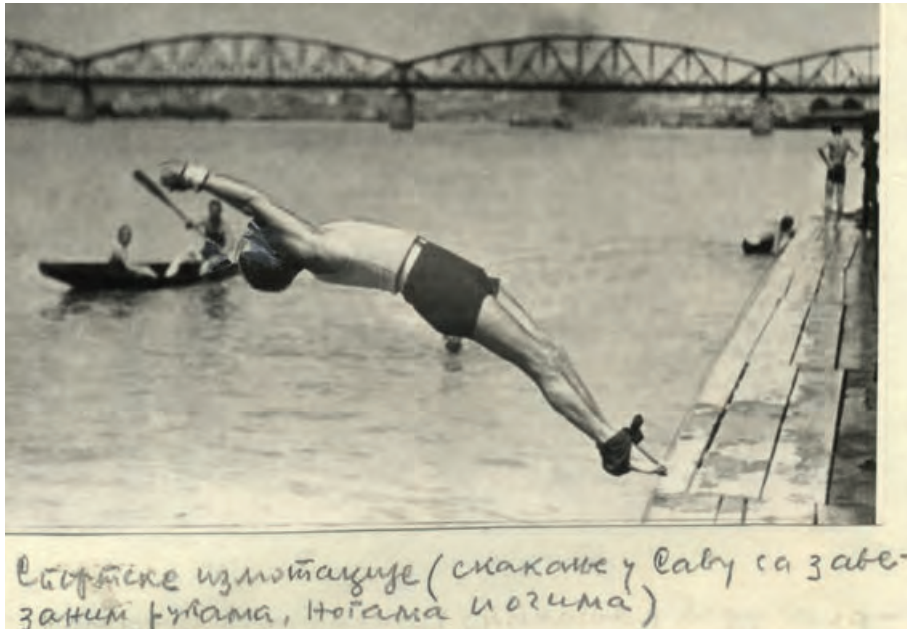
²³ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2 (М. Радошевић, нав. дело; А. Дероко, „Сећања“...).

²⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2 (А. Дероко, „Сећања“...); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280.

²⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/I и 4/II; фасцикла штампе бр. 4 (С. Убавкић, „Људи нису мрави“, *Свет*, 844, 22. децембар 1972, 19); фасцикла штампе бр. 5/E (Zoran Miler, „Prof. Aleksandar Deroko, Od modelara do akademika“, *Avio revija*, јун 1983, 23); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280.

²⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Александар Дероко, „Отуд иде јероплан ...“, *ТВ новост*, 5. октобар 1984, 8–9); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; Војислав Кораћ, нав. дело.

²⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/I; фасцикла штампе бр. 4 (С. Убавкић, нав. дело, 19).

Александар Дероко скаче у Саву, 1925. године

(Испод фотографије је објашњење које је сам уметник прибележио)

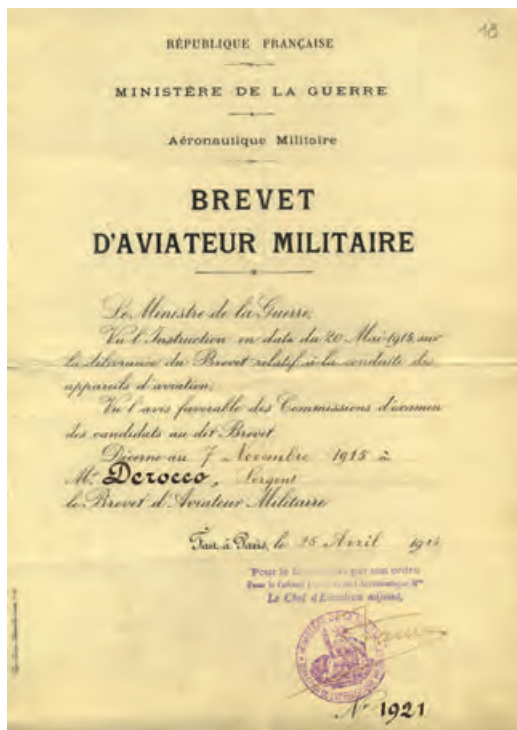
Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

Александар Дероко био је члан више жирија, савета, културно-просветних и уметничких установа. Пре Другог светског рата постао је члан Скопског научног друштва и Историског друштва у Новом Саду, а после Другог светског рата сарадник Археолошког и Етнографског института САНУ. Био је активан и у Институту за проучавање села САНУ, а такође и почасни члан Друштва архитеката Србије и Друштва конзерватора Југославије од 1959.²⁸

Као члан Удружења „1300 каплара“ и добротвор Удружења носилаца Албанске споменице 1915–1916, Александар Дероко добио је *Захвалницу Удружења Албанске споменице* 1967. Као учеснику Великог рата додељена му је *Medaille du mérite*. Носилац је *Бронзане медаље* Националне уније бораца Истока (Union nationale des combattants – Association Vosgienne des combattants d’Orient et des T. O. E.). Додељено му је високо француско авијатичарско признање *Vieilles tiges* 1978. године.

²⁸ „Нов дописни члан Скопског научног друштва“, *Време*, 20. март 1933, 5; „Нови чланови Историског друштва у Новом Саду“, *Време*, 13. новембар 1934, 4; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2 (А. Дероко, „Сећања...“); фасцикла бр. 4/II; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1973, 679.

Сертификат за војног авијатичара француског Министарства рата воднику Дероку

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 6, Младост, Рат, Растко Петровић

Union nationale des Combattants додељује А. Дероку бронзану медаљу за заслуге

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фотографије

Почетком осамдесетих примио је *Злајну плакетицу* Удружења професионалних летача Југославије за допринос развоју југословенског ваздухопловства.²⁹

У области архитектуре добио је низ награда, од предратних – за спомен-гробља (1927), за нај-успелије стилске зграде у Београду (1930. и 1939),

за пројекат храма Светог Саве (1936), за нову зграду Филозофског факултета – до послератне прве награде за уређење Кнез Михаилове улице са реконструисаном Делијском чесмом.³⁰

Плакетица Коларчевог народног универзитета за унапређење активности ове институције додељена

²⁹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2, 91; фасцикла бр. 4/1; фасцикла штампе бр. 5 (Zoran Mišer, нав. дело); „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1973, 680; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988, 399.

³⁰ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/11; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280.

му је 1968. године.³¹ Добио је *Јубиларну медаљу са дипломом* за изванредни допринос заштити нашег културног наслеђа Савеза друштава конзерватора Југославије – 1975, *Плакетицу* Архитектонског факултета за двадесетогодишњи рад и допринос развоју факултета – 1975.³²

Похвалницу патријарха Германа за велике заслуге у изградњи храмова и реконструкцији средњовековних манастира Српске православне цркве, а посебно манастира Хиландара, као и за научну обраду и публикацију у области црквене архитектуре примио је 1975. године. *Плакетицу* Етнографског музеја у Београду примио је 1976, *Захвалницу* Завода за урбанизам и заштиту споменика културе и природе Општине Призрен – 1977, када и *Награду за допринос и заслуге у заштити споменичког*

наслеђа Друштва конзерватора Србије (1982. је изабран за почасног члана Друштва). *Плакетицу САНУ* уручио му је председник САНУ Павле Савић у јануару 1978. године. *Захвалница* Института за архитектуру и урбанизам Србије додељена му је 1979, *Диплома* Републичког завода за заштиту споменика културе за изузетан допринос у заштити нашег историјског и културног наслеђа – 1982, *Велика награда архитектуре за допринос развоју архитектуре* Савеза архитеката Србије – 1983, када и *Златна значка са повељом* Туристичке штампе.

Додељене су му и: *Седмојулска награда* – 1965, *Орден рада са црвеном заставом* – 1965, *Орден Републике за заслуге за народ са златним венцем* – 1978, *Октобарска награда града Београда* – 1988. итд.³³

³¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/1

³² Исто.

³³ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/1 и II; фасцикла штампе бр. 2, Позивница за свечану предају *Плакетице САНУ* 16. јануара 1978; Група аутора, нав. дело, 14.

Знамења великој раџи 1912–1918
кат. бр. 44

АЛЕКСАНДАР ДЕРОКО КАО СЛИКАР

АЛЕКСАНДАР ДЕРОКО се целог живота бавио сликарством. Када му је још као дечак Саша долазио у посету, Александров ујак, Стеван Сремац, да би га забавио, давао му је своје бојице којима је илустровао своје дело *Бал у Елемиру*.³⁴

Сашин интерес за ликовну уметност је, очигледно, био и породична склоност. Његов деда, очев отац – Јован Дероко, био је учитељ цртања и калиграфије³⁵ и у седмој деценији 19. века предавао је будућем сликару и академику Ђоки Миловановићу. Цртање и француски језик предавао је и у приватном институту Бечлије Леополда Шпачека у Београду (деловао 1852–1863), где су му колеге били сликар Ђура Јакшић, који је предавао

српски језик, и Милан Ђ. Милићевић, касније председник Академије, који је држао часове земљописа и историје.³⁶

И када се определио за студије архитектуре, „страсно га је интересовало“ сликарство, а мање га је „узбуђивала“ скулптура. Дероко је говорио да се сликарством није бавио професионално, већ „себи за мерак“.³⁷ Скромно је наводио да није у потпуности савладао сликарски занат и технику посматрајући рад других уметника и копирајући њихова техничка решења, али је истицао да је имао добре професоре.³⁸

³⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Ружица Меворах, „Александар Дероко, саговорник“, *Комунист*, 21. октобар 1988, 25); Александар Дероко, *А ондак је...*, 28, 125, 299.

³⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); неки извори наводе да је предавао у Лицеју у Београду, а наводи се и да предаје у Кутликовој школи – „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 309.

³⁶ Миодраг Јовановић, *Ђока Миловановић (1850–1919)*, Београд: САНУ, 1983, 10; Nevena Ivanović, „Образовање жена: изазов заједници“, *Рећ, Часопис за књижевност и культуру, и друштвена питања*, 65, 11. mart 2002, 187 на: <http://www.womenngo.org.rs/feministicka/tekstovi/nevena-ivanovic.pdf> приступљено 18. септембра 2016.

³⁷ Група аутора, нав. дело, 48.

Током средњошколског образовања, цртање је учио код Милана Миловановића у београдској Реалци. Часове вечерњег акта кратко му је држао Петар Добровић на курсу који је организован при Академији за примењену уметност.³⁹

У првом и другом семестру студија на Техничком факултету у Београду 1913/1914, али и касније током осмог семестра када је 1926. завршавао студије, Дероко је имао предмете везане за цртање и сликарство: припремно цртање предавао му је П. Раносовић, а орнаментално цртање, акварел, цртање фигура, моделисање, историју архитектуре и византијску архитектуру – Бранко Поповић (касније Дероков кум на венчању).⁴⁰

У Риму, у време када наставља студије после учешћа у рату, преко пријатеља, сликара Марина Тартаље, који се борио као добровољац за Србију у Првом светском рату, упознаје Ивана Мештровића и посматра га како ради у атељеу.⁴¹

Током лечења и опоравка у Бечу фасцинирали су га Егон Шиле и Оскар Кокошка.⁴²

У Паризу, у Латинском кварту, у ком је живео у близини Мила Милуновића, Риста Стијовића, Сретена Стојановића, са особито блиским прија-

тељем, ликовном изразу склоним писцем Растком Петровићем, сусретао је младог Пикаса, Вламенка, Десплоа, Сутина.

Током живота био је близак са бројним сликарима и вајарима, дружио се и сусретао са Петром Палавичинијем, Николом Бешевићем,⁴³ Живојиним Лукићем, Пивом Караматијевићем, Томом и његовом супругом Маром Росандић, Ристом Стијовићем, Марином Тартаљом.⁴⁴

Обишао је многе музеје широм света. Често је наводио да су га надањивала дела староегипатске уметности, грчке вазе, али и радови дадаиста и надреалиста.

У стану преко пута хотела „Палас“, на Топличином венцу бр. 6, на првом спрату, у дому његових таста и таште, где је од 1941. живео са супругом Иванком, на свиленим тапетима из 1903, осим радова Пабла Пикаса и Марка Шагала, било је и радова Пеђе Милосављевића, Надежде Петровић, Петра Лубарде, Саве Шумановића, Марина Тартаље, Растка Петровића, Мирка Кујачића, Петра Палавичинаја, Томе Росандића, Риста Стијовића, Ивана Табаковића, Јована Бијелића, Мила Милуновића, Милића од Мачве, копија средњовековних

³⁸ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 2, Рукописи, документ бр. 6; фасцикла штампе бр. 4/Д (А. Дероко, „Век од макете“, *Борба*, 22–23. септембар 1984); фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 315; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51.

³⁹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); Александар Дероко, *А ондак је...*, 167; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51; Радован Поповић, нав. дело, 260.

⁴⁰ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/1; фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); фасцикла штампе бр. 6 (А. Дероко, „Сећање на Вијелића...“); „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 316; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51.

⁴¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Александар Дероко, „Сећања...“); фасцикла штампе бр. 6 (Александар Дероко, „Мало неких сећања на тог драгог Марина Тартаљу“, *Књижевна реч*, 1984); Група аутора, нав. дело, 41.

⁴² Александар Дероко, *А ондак је...*, 167

⁴³ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 2, Рукописи, документ бр. 15.

⁴⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 2, Рукописи.

фресака, црначких маски које је из Африке донео Растко Петровић.⁴⁵ Међу њима Дероко је „излагао“ и своје одабране слике и цртеже, понекад мењајући „поставку“ својих радова.

Као архитекта и сликар, Александар Дероко бавио се и скулптуром, пројектовао је рељефе за објекте које је стварао, понешто је и обликовао у глини и лио у гипсу. Са вајаром Живојином Лукићем радио је рељефе за зграду Елезовића 1927. године. Такође, израдио је моделе за првобитних шеснаест различитих капитета у храму Светог Саве, као и рељефе на капели генерала Николајевића на Новом гробљу.⁴⁶

Дао је нацрт црквеног живописа за Храм Преображења у Сарајеву који је и пројектовао.⁴⁷ По Дероковој замисли, разраду тог живописа радио је Јован Зоњић.⁴⁸

Дероково неприхватање модерне тезе о орнаменту као злочину у архитектури, Богдан Богдановић је повезао управо са чињеницом да је Дероко истовремено био и сликар.⁴⁹

Деловао је и као дизајнер, опремао је и илустровао књиге и публикације, како своје, тако и других аутора. Израдио је илустрације за авангардни часопис *Пушеви* (где су објављивани и радови До-

бровића, Стојановића, али и Пикаса); уз дрворезе Растка Петровића израдио је две дрворезне вињете *Еским* и *Мајка са децом* за Расткову збирку песама *Ошкровење*, 1922, као и географску карту, мапу за другу књигу истог аутора, *Африка*. Урадио је насловну страну, посвету и цртеже за књигу М. Васића *Жича и Лазарица*, 1927/1928, затим цртеже, вињете и мапе за књигу С. Станојевића *Свети Сава*, 1935; иницијале, цртеже, розете и насловне стране за прву књигу публикације *Рашка*, 1929; корице и цртеже за књигу С. Вукосављевића *Историја сељачког друштва, II*, 1965; корице и цртеже у тексту за књигу С. Мандића *Песме*, 1966; цртеже за књигу Н. Корбутовског *Еквилибрис*, 1969. и *Српски њисци Хиландару 1198–1998*; ликовне прилоге за књигу К. Димитријевића *Старобеоградска хроника. Времејлов Београда*; илустрације за књигу П. Марјановића *Позоришне теме* и Стевана Сремца *Бал у Елемиру* из 1979; корице и илустрације за књигу М. Велимировића *Лушања*, 1982; цртеже са пропратним текстом за књигу М. Димића *Живео живош Тола Манојловић*, 1986; цртеже и текст за књигу коју је написао В. Буџац *Чесме и фоншане Београда*, 1986; корице и цртеже за књигу Д. Антоновића и М. Зупанца *Српски народни календар*, издату у Београду 1988.⁵⁰ Илустровао је и роман *Шумски траћанин* Моме Димића итд.

⁴⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4; фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); фасцикла штампе бр. 5, стр. 322 (Слободан Андрић, нав. дело); фасцикла штампе бр. 6 (Александар Дероко, „Мало неких сећања...“; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело; Никола А. Корбутовски, „Захваљујући Дероку, Пикасо је волео Србе“, *Лејенде Београдској универзитету, Михаило Пејровић-Алас...*, 278, 279.

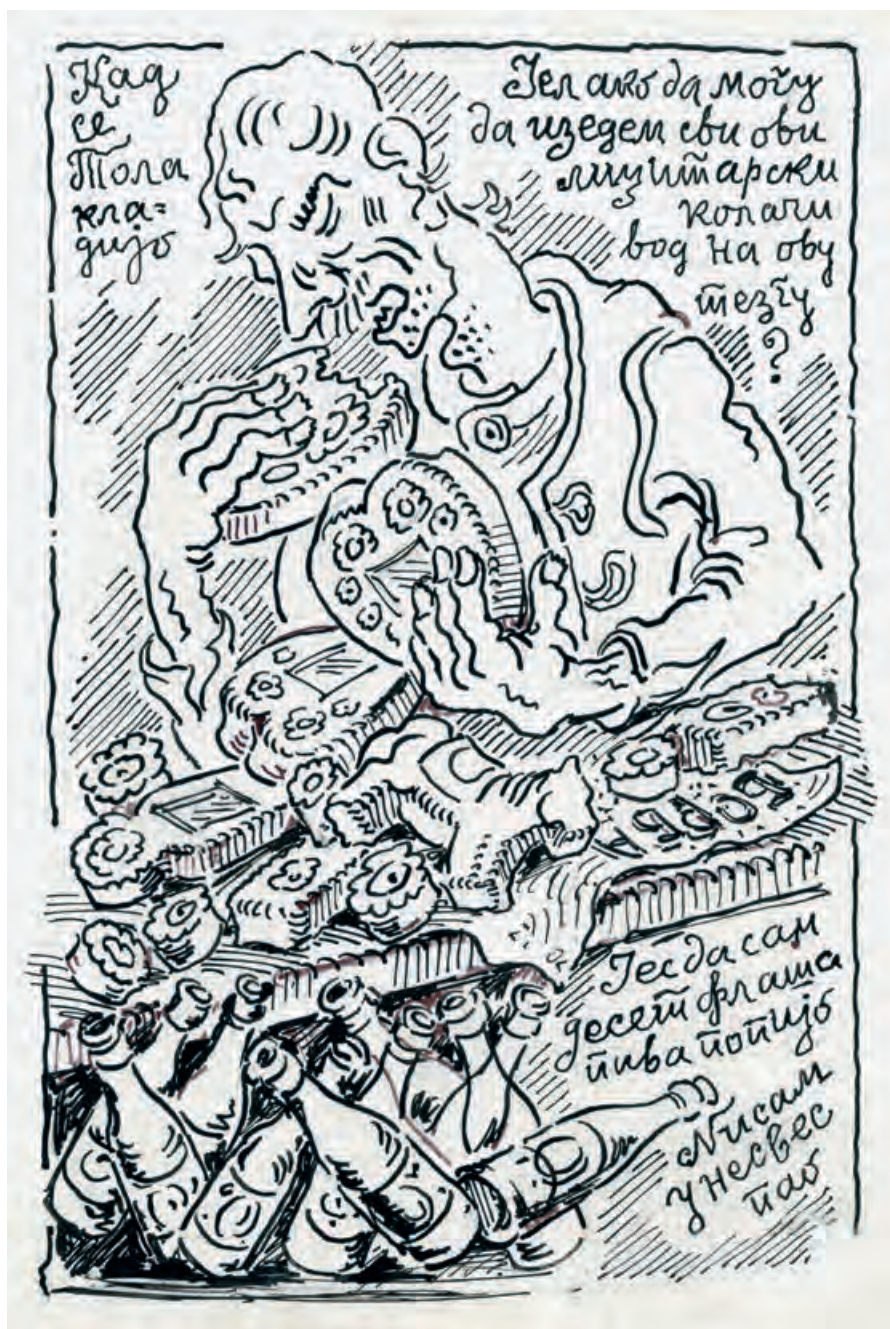
⁴⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; Група аутора, нав. дело, 61.

⁴⁷ Александар Кадијевић, нав. дело, 190.

⁴⁸ „Храм Св. Преображења у Новом Сарајеву“, *Брашнство, лист за вјерско и народно просвјешћавање*, 9–10, Сарајево 1940, 175.

⁴⁹ Група аутора, нав. дело, 60.

⁵⁰ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 25, 28, 52, 53, 54, 57; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 56; Никола А. Корбутовски, нав. дело, 278.

Кад се Тола кладијо...

кат. бр. 88

Мому, Тола и ја, 1983

кат. бр. 90

Корице књиге Дерокове прозе са ауторовом илустрацијом

Александар Дероко, *Споменница изинулим студентима*
Време, 28. јануар 1930, 3

Корице једног од бројних Дерокових уџбеника, које је, као и илустрације за њих, уметник сам израдио

Био је и технички уредник својих бројних издања. Осмишљавао је слог, односе илустрација, распоред фотографија, корице.⁵¹ Дизајнирао је 1929. *Споменницу студентима поинулим у ратовима 1912–1918*, радио је плакате (на пример за изложбу радова бањичких логораша 1941–1944. одржану у Павиљону „Цвијета Зузорић“ у априлу 1945), омоте, ex librise, а израдио је и нацрт за диплому Архитектонског факултета итд.⁵²

Према његовом нацрту урађен је витраж на стеништу Народног музеја у Београду, по завршетку реконструкције током седме деценије 20. века. У овој реконструкцији Дероко је учествовао и као архитекта – пројекат је са групом сарадника израдио 1963. године.⁵³

Дерокови нацрти са тематиком из народних песама послужили су као предлошци за седам везова Дивне Ђоковић.⁵⁴

⁵¹ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 52.

⁵² Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; фасцикла бр. 9; Аутор је *Споменница студентима Београдској универзитетској поинулим у ратовима 1912–1918*, репродуковано у листу *Време*, 28. јануар 1930, 3; П. В., „Духовити хроничар“, *Полишика*, 11. март 1980; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 57.

⁵³ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 60, 92, 113; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 60.

⁵⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 60.

Свој сликарски таленат вишеструко је користио као средство рада у теренским истраживањима, бележењу и документовању архитектонске и фолклорне грађе – у оквиру свог примарног научног интересовања. Сматрао је да је цртеж за истраживача понекад кориснији од фотографије. Низ Дерокових илустрација, цртежа и скица настаје још током његовог дружења са Растком Петровићем и за време њихових пионирских истраживачких путовања од Париза до Балкана.⁵⁵

Свој цртачки таленат Александар Дероко користио је и у педагошком раду, допуњавајући предавања цртежима којима је аудиторiju приближавао своја излагања.⁵⁶ Многи студенти учили су из његових уџбеника које он и илустровао.

Духовит хроничар свог времена, маштовит у избору теме, сликар анегдоте, Александар Дероко инспирисао се различитим мотивима, сликао је пределе, актове, жанр сцене, аутопортрете, портрете, мртве природе, радио је парафразе старих фрески и минијатура, алегоричке композиције, опробао се у карикатури.⁵⁷ Сачувани су неки Дерокови радови из периода школовања (поједини данас у

Народном музеју). Малобројни су Дерокови радови са фронта, као на пример акварел, који црвеним и жутиим бојама приказује пожар, насликан после Церске битке 1914.⁵⁸

Током Другог светског рата, уметник ради низ потресних скица и цртежа инспирисаних оним што је доживео у заробљеништву у Бањичком логору – од капута стрељаних, обешених на Теразијама, до колористички живљих радова с краја рата и приказа ослобођења.⁵⁹

За Хиландар је насликао триптих *Смрти Светиої Симеона, Свети Борђе и Сјалывање мошцију Светиої Саве*, а у духу средњовековног сликарства израдио је декорацију за хол хиландарског конака, у близини Сабора.⁶⁰

Сликарство је Александар Дероко дефинисао као свој најинтимнији уметнички израз, па тако у његовим сликама можемо трагати за уметниковим истинским кредом.⁶¹

Његови први дрворези за песме Растка Петровића из двадесетих година, ране графичке илустрације уз сопствене чланке у периодици, позивница/ програм за бал *Хиљаду и друга ноћ* у београдској

⁵⁵ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51, 52, 54.

⁵⁶ Богдан Богдановић, нав. дело, 205–218.

⁵⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 2, стр. 93 (П. В., нав. дело); фасцикла бр. 9; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51, 57, 58.

⁵⁸ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 5, стр. 322 (Слободан Андрић, нав. дело).

⁵⁹ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 54, 55.

⁶⁰ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 2, Рукописи, документ бр. 17; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 60; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 60.

⁶¹ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 51.

⁶² Поређењем овог аутопортрета са оним репродукованим на каталогу/деплијану изложбе цртежа у Народном музеју у пролеће и лето 1984. видимо да је то само једна од варијанти овог цртежа. Још једна варијанта портрета репродукована је у: Група аутора, нав. дело, 9; Могуће је да се у фонду САНУ налази Дероково позније сећање на свој лик из треће деценије.

Аушоршреш са кайом, 1922⁶²
кат. бр. 1

Касини 16. фебруара 1923. године⁶³ могу се дефинисати као фолклорни експресионизам, а сам уметник говорио је да му је тада била блиска поетика дадаизма.⁶⁴

Почетком двадесетих настаје и уметников аутопортрет са плетеном капом и *Порџуре*⁶⁵ – женска фигура у плетеној наслоњачи, танке, вијугаве матисовске линије у тушу.

Временом су се кристалисале Дерокова особена, извијена линија и интензивна боја, често готово у чистим сазвучјима црвене, жуте и плаве. Формиран је његов конзистентан, уједначен и препознатљив ликовни израз.

Изворе за Дероков претежно експресионистички израз налазимо у распону од Ел Грека до Шумановића, али и у врхунским остварењима средњовековног византијског сликарства.⁶⁶

Своју припадност сфери експресионизма сам уметник је овако објашњавао: „Лепо никако није оно врхунско. Лепо је чак уопште веома релативно. [...] Важно је да буде што више *изразито* и то изразито баш у оном правцу у коме се хоће, а не само *лепо*. [...] Кад се, пак, не води рачуна ни о чему, онда је човек слободан да све проба, да ужива у овоме или ономе: да ужива док црта или слика,

не трудећи се да се води рачуна о томе да ли ће се то коме допасти или не.“⁶⁷

„Ја уопште нисам имао претензија да се у сликарство равноправно мешам. Просто сам цртао и сликао из задовољства, за себе самог. И не волим да представљам оно што у животу гледам, оно што се данас може лако једном добром уметничком фотографијом у колору дати. [...] Волим да правим слике које нису везане за једноставну стварност.“⁶⁸

Почетком седме деценије, али и касније, Дероко експериментише на пољу геометријске апстракције.⁶⁹ На цртежима у тушу и сликама темпером овог циклуса, уз снажну мрежу испреплетаних правих линија као изражајно средство јавља се и тачка, мрља прсканог туша и боје.

После пензионисања, од 1964.⁷⁰ имао је више времена да се посвети сликарству, али и даље је ретко излагао. Ипак, повремено је био присутан у јавности и као сликар, понекад зачуђен популарношћу својих радова, као да је сликао само за себе, породицу и пријатеље. Дела је углавном поклањао блиским људима, појединим институцијама и давао у добротворне сврхе.⁷¹

⁶³ Фотографија дрвореза, Документација Галерије САНУ, инв. бр. 3579.

⁶⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“); Зоран М. Јовановић, нав. дело, 54.

⁶⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4, страна 199.

⁶⁶ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 57, 58.

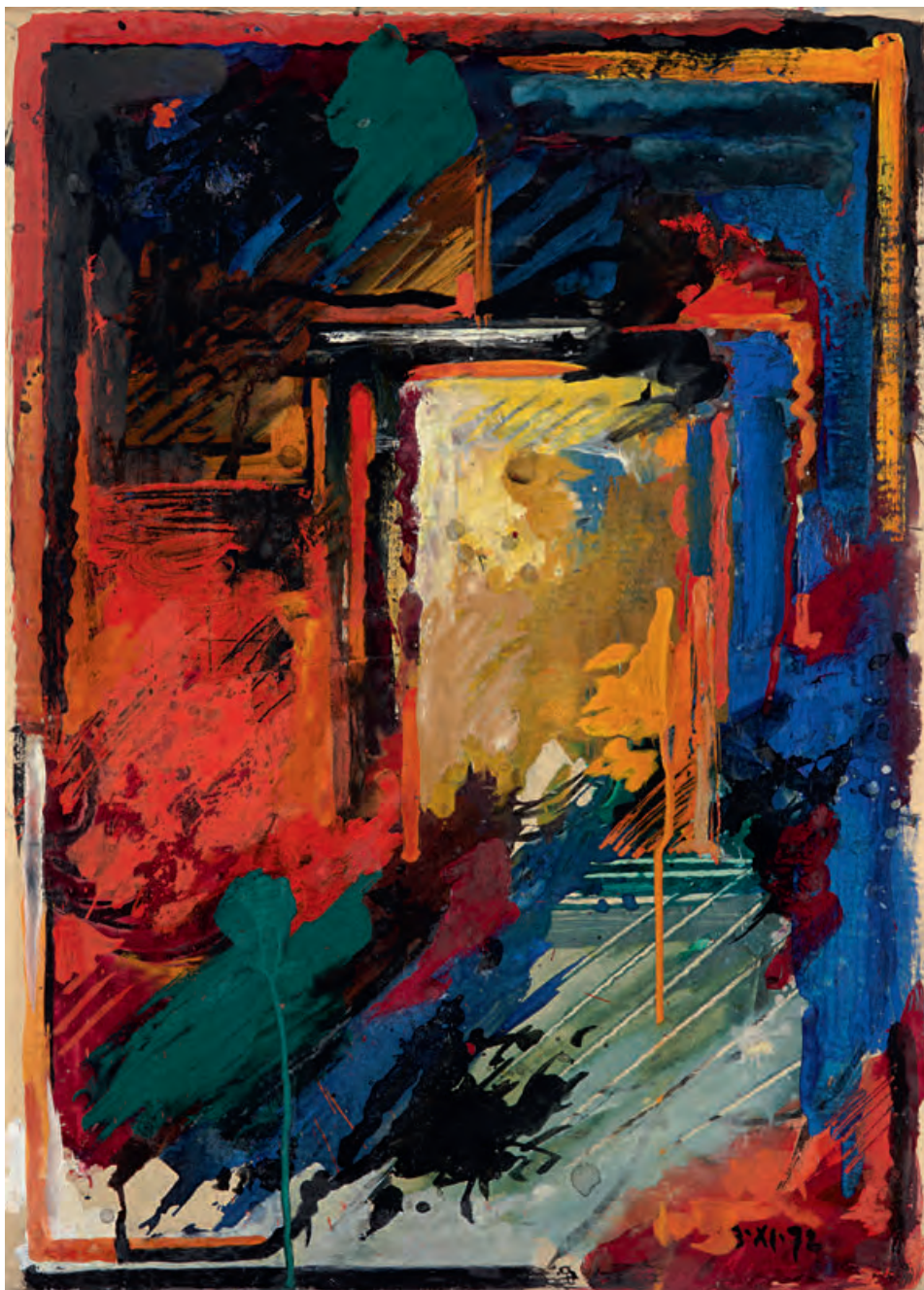
⁶⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4/Д (А. Дероко, „Век од макете“...).

⁶⁸ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Ружица Меворах, нав. дело, 25).

⁶⁹ П. В., нав. дело.

⁷⁰ Група аутора, нав. дело, 12.

⁷¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 5, стр. 322 (Слободан Андрић, нав. дело); фасцикла бр. 2, Рукописи, документ бр. 6; Александар Дероко, *А ондак је...*, 299 – из интервјуа новинару Драгославу Адамовићу за *Полишику*, поводом осамдесетог рођендана А. Дерока; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 5, 18, 55, 56.

Абстракција I, 1972
кат. бр. 60

Абстракција II, 1974
кат. бр. 61

Абстракција III, 1977
кат. бр. 62

Изложба радова Александра Дерока

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

Од 1956. Дероко редовно наступа са колегама са Архитектонског факултета у оквиру *Групе четири професора* (у оквиру које су се скромно представљали као сликари-аматери, мада Дероко, као архитекта, то свакако није био) која је припремала и каталоге тих годишњих изложби. Маја 1960. са Ђорђем Петровићем, Браном Миленковићем и Зораном Петровићем на Архитектонском факултету отворио је изложбу апстрактних слика. На отварању је говорио Лазар Трифуновић.⁷²

Поводом Дероковог одласка у пензију 1965, Архитектонски факултет је десету свеску *Цршежа* (Зборник Архитектонског факултета) посветио ретроспективи његових радова, насталих од 1920. до 1965. године.⁷³

На иницијативу председника САНУ Павла Савића, у складу са својим изложбеним програмом представљања уметника чланова САНУ, Галерија САНУ је током фебруара 1980. године приредила прву велику ретроспективну изложбу слика и цртежа Александра Дерока у Галерији Културног центра Београда (Академијин изложбени простор је у то време био у реконструкцији). Уводни текст у каталогу написао је академик и Дероков колега из Одељења ликовне и музичке уметности САНУ Пеђа Милосављевић.⁷⁴ Отварању у Културном центру присуствовали су многи академици – Станојло Рајичић, Дејан Деспић, Душан Радић, Мића Поповић, Ђорђе Злоковић, Богдан Богдановић, као и Алекса Челебоновић и други.⁷⁵

⁷² Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6/3: Други о Дероку; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 54, 55, 56.

⁷³ „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988: САНУ, 399; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 56, 57; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 58.

⁷⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6 (Адам Пуслојић, „Дероково око и мисија“, *Омладинске новине*, 210, 23. фебруар 1980, 14); Група аутора, нав. дело, 7, 14; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988, 399; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 57.

⁷⁵ Према снимку из Документације Галерије САНУ.

КУЛТУРНИ ЦЕНТАР БЕОГРАД
И
ГАЛЕРИЈА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

моле Вас да присуствујете отварању
изложбе слика и цртежа

АЛЕКСАНДРА ДЕРОКА

Понедељак, 18. фебруара 1980. године у 19 часова

ЛИКОВНА ГАЛЕРИЈА – КНЕЗ МИХАИЛОВА 6

Позивница за отварање изложбе одржане у Ликовној галерији Културног центра Београда
у организацији Галерије САНУ 1980. године

Документација Галерије САНУ; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

Отварање изложбе у организацији Галерије САНУ
у Ликовној Галерији Културног центра Београда 1980. године

Документација Галерије САНУ, инв. бр. 8299/6, 7

Сликач пред панорамом Београда, 1972

кат. бр. 8

Дерокови радови изложени у Кабинету графика у Народном музеју
Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

У Конаку кнегиње Љубице излагао је децембра 1983. у оквиру трибине *Тойчидерски сусрећи: Казивања о Београду – Казивање друго: Александар Дероко „А ондак је лешијо јеројлан над Београдом“*.⁷⁶

Циљ продајне изложбе сто Дерокових радова у Народном музеју у октобру и новембру 1983. био је хуманитаран, а средства су била намењена Друштву за борбу против рака. Аукцију је иницирао уметников пријатељ Богдан Богдановић, чије је писмо на отварању прочитала Ксенија Јовановић;

аукцију су водили Мија Алексић и Мира Адања Полак.⁷⁷

После ове изложбе, током које је продато много радова, три стотине својих цртежа Дероко је намењено Кабинету графика Народнoг музеја. Од маја до јула 1984. Народни музеј је приредио изложбу поклоњених дела.⁷⁸

У једном рукопису у Дероковој заоставштини пратимо разговор са уметником поводом те изложбе: „Разговарали смо са професором Александром

⁷⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 58.

⁷⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 5, стр. 322 (Слободан Андрић, нав. дело); Мирослав Вујовић, „Хуманост на делу“, *Полиџика*, 17. новембар 1983; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988, 399.

⁷⁸ М. О., „Уметничко благо Србије“, *Полиџика*, 9. мај 1984, 11; М. С. М., „Дероково Завештање“, *Полиџика*, 12. август 1984, 10; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1988, 400; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 60; Никола Кусовац, „Слово о Александру Дероку као сликару“, *Легенде Београдској универзитетској, Михаило Пејровић-Алас...*, 223.

Дероком поводом изложбе његових цртежа, коју је приредио у Народном музеју у сали на спрату, и том приликом поставили смо му неколико питања: Прво, недавно је Друштво за борбу против рака, у истој овој згради, приредило једну продајну изложбу ваших темпера и цртежа које сте му ви поклонили. Изложба је изгледа успела јер је Друштво ту добило, за само неколико дана, скоро сто милиона динара (старих). На тој изложби било је око шездесет ваших цртежа. Како то да убрзо за тим поклањате Народном музеју још сто картона са укупно више стотина ваших цртежа? Откуд

толика ваша делатност баш и години у којој пуни-те деведесет година живота? Проф. Дероко нам је одговорио да у овом последњем баш и лежи објашњење. Наиме, нема ту сад неке нарочите делатности или неке веће радиности, него просто, ето тако, пред крај живота, решио је да направи биланс своје активности и да ликвидира заоставштину. Каже, бавио се другим стварима, али је целог живота, још од ране младости, увек узгред доста и цртао и сликао, онако, непрофесионално, аматерски и ето накупило се доста тога. И поред тога што је цртеже и слике поклањао пријатељима а није их про-

Каталог добротворне изложбе Александра Дерока из 1983

Документација Галерије САНУ; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

Каталог изложбе радова поклоњених Народном музеју, 1984

Каталог изложбе одржане у Манаковој кући 1985. године

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

давао. И сада је један део поклатио Друштву за борбу против рака, а други Кабинету за графику Народног музеја.

Покушали смо сазнати још што ближе о цртежима ове изложбе па и о погледима аутора на уметност цртежа уопште. Проф. Дероко нам је ту поменуо као узгред, неке своје мисли. По њему је пре свега највеће уживање у узбуђењу (ма колико оно било велико или мало) које човек има док савлађује један цртеж или слику у боји. Разуме се пак да постоји разлика између цртежа и слике у боји. Цртеж може постојати и без слике у боји али је за сваку слику потребна подлога која фиксира облике и распоред композиције. Сем чистог цртежа и слике у боји (мозаика, фреске, уља, темпере, акварела итд.) постоји ту и графика (литографија, дрво и ланорез, ... итд.) Проф. Дероко каже да се бавио само цртежом оловком и тушем, на хартији. Па и ту има даљих нијанси... Постоји једноставан цртеж чистом линијом без сенчења и ичег другог а постоји и цртеж линијом допуњен шрафирањем и разном играријом црно-белога, тако

да најзад све прелази у слику на којој је употребљена једна једина боја (цртежи Љубе Ивановића, па донекле и Пикасова 'Герника'). Проф. Дероко каже да му је посебно задовољство чинио цртеж јединственом линијом где се пластика сама истиче без икаквих додатака – али да је после тешко избећи да човек не потамни нијансе шрафирањем и даљим сенчењем. Питали смо најзад професора где је ту разлика између прости илустрације и уметничке вредности. Каже он да уметничку вредност не само цртежа него и слике уопште даје човекова способност да од прости сувопарне или бар неутралне чињенице, начини нешто осећајно ако баш не и узбудљиво као на пример што је разлика између саме фабуле која служи као потка и ... изражене поезије"⁷⁹

Септембра и октобра 1985. на изложби цртежа и темпера *Старе сеоске и варошке куће* у Манаковој кући, поводом уметниковог 91. рођендана и дана Етнографског музеја, приказано је 135 табли цртежа из периода 1920–1974. које је Дероко 1974. поклатио Етнографском музеју.⁸⁰

⁷⁹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла рукописа бр. 2, рукопис *Разговор поводом изложбе цртежа*.

⁸⁰ Ј. Стојанчић, „Цртежи Александра Дерока“, *Полиџика*, 18. септембар 1985; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 58.

ЧЛАНСТВО У САНУ И ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

И ПРЕ ЊЕГОВОГ пријема у своје редове, Српска академија наука подржавала је пројекте Александра Дерока – те му је тако Академијин Фонд за српски технички фолклор Андре Ј. Стефановића доделио четири хиљаде динара за публикавање дела *Народно неимарство*.⁸¹

За дописног члана Одељења друштвених наука Српске академије наука Александар Дероко изабран је 1955, а редовни члан САНУ постао је 1961. Од 1971. године, када се Одељење историјских наука издвојило из Одељења друштвених наука, члан је новоформираног историјског Одељења.⁸²

Није остало непримећено да је, противећи се конвенционалности, увек пун духа и спреман на

провокацију, Дероко у Академију једном приликом дошао у жутим чарапама.⁸³ Такође, забележено је да је спонтано и без формалности за своје белешке и скице често користио полеђину прочитаних и искоришћених „материјала“ које је добијао као информације о активностима САНУ.⁸⁴

Годину дана по пријему у Академију, 1956, путовао је по други пут на Свету Гору и на Хвар у оквиру активности везаних за делатност САН, као и у августу 1959. у Анкону, у априлу 1963. у Лондон, у јулу и августу 1964. у Москву, Лењинград и Кијев, а 1965. у Краков, на састанак ICOMOS-а.⁸⁵

Као члан САНУ, Дероко је учествовао на многим конгресима посвећеним средњовековној умет-

⁸¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина пре Другог светског рата, март 1941, стр. 74.

⁸² Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 4/II; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1959, 280; Стенографске белешке са Скупштине САНУ одржане 11. марта 1971. године; „Александар Дероко“, *Годишњак...*, 1973, 679; Група аутора, нав. дело, 11.

⁸³ „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 307.

⁸⁴ Мома Димић, „Дероков београдски Амаркорд“..., 246.

⁸⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла рукописа бр. 2, документ: *Путовања*.

Александар Дероко у САНУ

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

На седници у САНУ 1975

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

ности и култури, у Истамбулу, Минхену, Оксфорду, Барселони. Током ових путовања настављао је свој истраживачки рад.⁸⁶

Многи његови радови публиковани су као издања САНУ: *Археолошки сџоменици и налазишћа у Србији I (Зайагна Србија)*, Грађа САН, IX, Београд 1953, 35–37; *Археолошки сџоменици и налазишћа у Србији II (централна Србија)*, Грађа САН, X, Београд 1956, поједине јединице; *Извешћај са сџудијској иушћа у Серез, Жежево и манасџиуре Свеће Горе*, Глас САНУ, VIII, Београд 1956, 228–229; са Слободаном Ненадовићем, *Смедеревски град – археолошка ишћивања 1956. године*, Гласник САН, VIII, Београд 1956; са М. Бартошем и Р. Марићем *Римски сџоменици у Бердају и ишћање њихове зашћишће*, Посебна издања САН, СССXXIV, Београд 1959; *Из маше-*

ријалне кулџуре прошлости. Ешћнографске белешке, Споменик САНУ, СХII, Београд 1963; *Конџрес за зашћишћу истџоријских сџоменика одржан у Варшави 20–27. VI 1965*, Гласник САН за 1965, XVII, Београд 1968, 115–116; *Народно неимарсџиво (Село и варош)*, Споменик САН 118, Београд 1968; *Извешћај А. Дерока о учешћу на конџресу и скупшћини конзерватора Јуџославије окџобра 1967*, Гласник САНУ за 1967, XIX/2, Београд 1969, 212–214; *Извешћај о раду Народно неимарсџиво*, Гласник САНУ за 1967, XIX, Београд 1969, 63–65; *Средњовековни град Скопље*, Споменик САНУ, СХХ, Београд 1971; са Иваном Здравковићем, *Конаци манасџиура Хиландара*, Споменик САНУ, СХХ, 22, Београд 1971; *Присећање на дане иочетџка, Кулџурно наслеђе Србије 1947–1982*, Београд: САНУ, 1982, 11–12 итд.⁸⁷

⁸⁶ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 18, 28.

⁸⁷ Група аутора, нав. дело, 12; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 30, 31, 38, 43, 47.

При потписивању књиге *А ондак је лејџијо јеројлан над Беоџрагом* академику Антонију Исаковићу
 Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Сlike кроз живот

У атељеу Ристе Стијовића у САНУ

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 7/2, Сlike кроз живот

Према сведочењу Слободана Ненадовића, Дероко је често бивао у штампаријама пратећи ток штампе и залажући се да издања САНУ добију јединствен ликовни изглед на што бољем техничком нивоу.⁸⁸

Дероко се у Академији сусретао и са блиским људима – тако је у уметниковом атељеу у Академији наставио да се дружи са вајаром академиком Ристом Стијовићем, пријатељем из младости.

Са Одељењем ликовне и музичке уметности сарађивао је још 1961. године на изради насловне стране *Збирке орнаментна Свјетислава Стирале*.⁸⁹

Александар Дероко је, са Ђорђем Андрејевићем – Куном, Милом Милуновићем, Николом Добровићем, Марком Челебоновићем и другима, у првој половини седме деценије 20. века, био ангажован у Комисији за преглед и процену уметничких дела понуђених Српској академији наука и уметности.⁹⁰

⁸⁸ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 18; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 56.

⁸⁹ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, I скуп ОЛМУ САНУ, 2. марта 1961; II скуп ОЛМУ САНУ, 5. септембра 1962.

⁹⁰ *Годишњак Српске академије наука и уметности за 1963*, LXX, Београд: САНУ, 1965, 167, 189, 195.

⁹¹ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, VI скуп ОЛМУ САНУ, 14. октобра 1965; I и III скуп ОЛМУ САНУ, 18. јануара и 22. априла 1966.

⁹² Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, V и IX скуп ОЛМУ САНУ, 21. септембра и 14. децембра 1967.

⁹³ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, III скуп ОЛМУ САНУ, 18. априла 1967, I скуп ОЛМУ САНУ, 16. јануара 1968; III скуп ОЛМУ САНУ, 20. марта 1970; IV скуп ОЛМУ САНУ, 10. априла 1970; VI скуп ОЛМУ САНУ, 15. септембра 1970.

⁹⁴ *Годишњак Српске академије наука и уметности за 1968*, LXXV, Београд: САНУ, 1971, 270, 291, 345.

Са Светозаром Радојчићем, 1965. Дероко је изабран за рецензента монографије о Урошу Предићу, коју је под руководством Одељења ликовне и музичке уметности радио Драган Ђорђевић.⁹¹

У септембру 1967. Дероко и Кашанин су дали позитивне рецензије на текст Павла Васића о Димитрију Аврамовићу. Исти рецензенти су препоручили откуп текста Д. Ђорђевића о Предићу.⁹²

Када је у пролеће 1967. године иницирана израда монографије о САНУ, Одељење ликовне и музичке уметности предлаже ангажовање историчара уметности, првенствено Дејана Медаковића;

1970. предлаже се да о ликовним уметницима у овој публикацији пишу Дејан Медаковић и Мома Стефановић, а да Александар Дероко одреди ауторе сегмента о архитектури. Ускоро је дефинисано да се историјатом Академије у области архитектуре баве, уз Дерока, архитекте Бранислав Којић и Богдан Богдановић.⁹³

На предлог Стручног савета Архива 1968. године, у Комисију за преглед збирке фотографија Александра Дерока *Сћара варошка кућа* у Академији улазе Бранислав Којић, Милисав Лутовац и Иван Табаковић.⁹⁴

Ристо Стијовић, *Александар Дероко*, 1973. године

(патинирани гипс, 38,2 × 33,5 × 29 cm, сигн. позади: Драгом Саши, Р. Стијовић 1973, инв. бр. 2462)

Стијовићева биста била је у Дероковом стану на Топличином венцу. Уметничкој збирци САНУ 2000. поконио ју је Александар Димитријевић, поштовалац и пријатељ породице, који је од Иванке и Александра Дерока за њиховог живота откупио стан на Топличином венцу 6 са свим намештајем и предметима (Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 27)

Порџреџ Ристе Стијовића, који је сликао А. Дероко и *Порџреџ Александра Дерока*, који је вајао Р. Стијовић – у првом плану лево, у атељеу Ристе Стијовића, вероватно 1973/1974. (вајани портрет Дерока настао је 1973, а његов аутор преминуо је крајем 1974. године).

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 7/2

При потписивању књиге *А ондак је лешијо јеројлан над Београдом* управнику Галерије САНУ Станиславу Живковићу

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 7, Сlike кроз живот

Са пријатељем Павлом Савићем, председником САНУ, 20. септембра 1978. године

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

Са академицима Пеђом Милосављевићем као председником, Н. Гвозденовићем, Љ. Сокић, Д. Максимовић, Д. Божовићем, Ђ. Лазаревићем, дописним члановима Д. Медаковићем, М. Стојаковићем, О. Јеврић, Б. Богдановићем, И. Антићем, директором Етнографског музеја Г. Јовановићем, директором Народног музеја В. Кондићем, директором Београдског сајма М. Шакићем, ликовним критичарем С. Бошњаком и директором Галерије САНУ С. Живковићем, крајем осме и почетком девете деценије 20. века Александар Дероко био је члан Савета Галерије САНУ који је одлучивао о изложбеном програму.⁹⁵

Александар Дероко 1975. године износи жељу да, као члан Одељења историјских наука, постане и члан Одељења ликовне и музичке уметности, а уметничко Одељење то на својој седници једногласно усваја.⁹⁶

Тада су сликари и вајари – чланови уметничког Одељења били Марко Челебоновић, Антун Аугустинчић, Недељко Гвозденовић, Божидар Јакац, Стојан Аралица, Боривоје Стевановић, Иван Табаковић, Франо Кршинић, Крсто Хегедушић, Љубица Цуца Сокић, Предраг Пеђа Милосављевић, Олга Јеврић, али и Дероков пријатељ из младости Марино Тартаља.⁹⁷

⁹⁵ *Годишњак Српске академије наука и уметности за 1978, LXXXV*, Београд: САНУ, 1979, 180.

⁹⁶ Архив САНУ 14678, фасцикла бр. 4/II, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла 4, (ауто)биографија – рукопис, Стари реферат; Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, I скуп Одељења ликовне и музичке уметности САНУ, 13. јануар 1975.

⁹⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6 (Александар Дероко, „Мало неких сећања...“); Група аутора, нав. дело, 41–43.

Портрет Марина Таршале, 1976
кат. бр. 16

Председник САНУ Душан Каназир предаје Дероку *Повељу САНУ* у Свечаној сали САНУ

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

Повеља САНУ о избору за редовног члана

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока

У години Дероковог пријема у Одељење ликовне и музичке уметности, 1975, за иностраног члана изабран је Хенри Мур. После Дерока (за његовог живота) примљени су и Милева – Мица Тодоровић, Габријел Ступица, Миодраг Мића Поповић, Стојан Ђелић, Младен Србиновић, Владимир Величковић, Милорад – Бата Михаиловић, а од 1988. и Радомир Рељић, Душан Џамоња, Миле-

та Андрејевић и Вернер Тибке. Све то време секретар одељења био је Станојло Рајичић.

Одељење ликовне и музичке уметности је за *АВНОЈ-еву награду* 1975. предложило свог новог члана Александра Дерока, као и Ивана Табаковића и Љубицу Марић.⁹⁸ Дероко је 1978. добио плакету САНУ за значајан допринос проучавању историје архитектуре.⁹⁹

⁹⁸ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, IV скуп ОЛМУ САНУ, 19. маја 1975.

⁹⁹ Група аутора, нав. дело, 14; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 18.

Убрзо је, 1979. године, формирана Комисија за реконструкцију Галерије САНУ. Чланови уметничког Одељења су се састајали са архитектом Браниславом Бранком Миловић и управником Галерије Станиславом Живковићем и разматрали детаље реконструкције Галерије, од боје подова (бели прилепски мермер), преко решења осветљења (уграђеног у плафоне), грејања (планирано је подно), озвучења (тражи се ангажовање стручњака за акустику), до боје зидова итд. Траже се измене и укидање месинганих лајсни на угловима унутрашњих зидова и прозора, уместо постамената од стакла, траже се дрвени бојени у бело, планира се покретни систем за качење слика. Инсистира се да Одељење буде стално консултовано у вези са свим детаљима.¹⁰⁰ По успелој реконструкцији Галерије, управо на иницијативу Александра Дерока, Одељење предлаже Бранку Миловић и Олгу Јеврић за *Октобарску наџрагу* 1982.¹⁰¹

Средином осме деценије 20. века уметничко Одељење разматра предлог Недељка Гвозденовића и ангажовање Радојчића, Ђурића и Дерока на изradi *Зборника о нашој савременој уметности*.¹⁰²

За Одбор *Речника књижевној и народној језика* из Одељења ликовне и музичке уметности предложени су Дероко, Гвозденовић, Табаковић, Олга Јеврић и Михаило Вукдраговић.¹⁰³

На првој изложби у новоотвореној Галерији САНУ представљени су уметници-академици. У одељку архитеката излагани су и радови Александра Дерока, а у каталогу га је представио његов ученик и колега из Одељења – архитекта Богдан Богдановић.¹⁰⁴

Уводни текст у књизи којом је обележено деведесет година Дероковог живота написао је председник САНУ академик Павле Савић не скривајући своје топле емоције према слављенику.¹⁰⁵

О себи као уметнику, али и о чланству у Српској академији наука и уметности Дероко је рекао: „Остаје, дакле, двострукост: узбуђење и хладно резонување. Узбуђење уметности и резонување науке. [...] Уметност може без хладног разума, али не може без узбуђења, маште, интуиције, фантазије [...] У поверењу и узгред да вам кажем: био сам задовољан када сам *Седмојулску наџрагу* добио ‘за уметност’, не за дело у науци...”¹⁰⁶

¹⁰⁰ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, III, IV, VI скуп ОЛМУ САНУ, 14. априла, 14. маја, 8. октобра 1979.

¹⁰¹ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, V и VI скуп ОЛМУ САНУ, 12. маја и 16. јуна 1982.

¹⁰² Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, VIII скуп ОЛМУ САНУ, 3. септембра 1973.

¹⁰³ Архив САНУ, Административна архива, Записници скупова Одељења ликовне и музичке уметности, IV скуп ОЛМУ САНУ, 19. маја 1975.

¹⁰⁴ Богдан Богдановић, нав. дело, 205–218.

¹⁰⁵ Група аутора, нав. дело, 7.

¹⁰⁶ Александар Дероко, *А ондак је...*, 303 – из интервјуа новинару Драгославу Адамовићу за *Полиџику*, поводом осамдесетог рођендана А. Дерока.

О ДЕЛИМА АЛЕКСАНДРА ДЕРОКА У УМЕТНИЧКОЈ ЗБИРЦИ САНУ

ПОСЛЕ ФОРМИРАЊА Уметничке збирке САНУ, у којој је новооснована Галерија САНУ сакупила и пописала сва уметничка дела у власништву Академије, многи ликовни уметници-академици и други појединци Збирци поклањају већи број уметничких дела. Почетком девете деценије 20. века у фонду постоје легати радова Ивана Радовића, које је даровала његова удовица Олга Радовић (преко 1300 цртежа и тридесетак блокова поклоњених 1975. године), Недељка Гвозденовића (преко 150 дела поклоњених 1982. године), Љубице Сокић (двадесетак дела поклоњених 1982. године), дела Ивана Табаковића која је Фонду, посвећеном овом уметнику, даровала његова удовица Ратислава Табаковић, итд.¹⁰⁷

Према Дероковим сећањима, предлог да своје слике и цртеже поклони САНУ уметник је изнео

свом пријатељу председнику САНУ академику Павлу Савићу, који је иницирао да Галерија САНУ организује изложбу радова Александра Дерока 1980. у Галерији Културног центра Београда, чијем отварању, услед болести, Дероко није присуствовао.¹⁰⁸ Како је већ напоменуто, ову поставку није било могуће организовати у Академији због реконструкције и грађевинских радова који су били у току у Галерији САНУ.

Писмо у коме наводи да Академији поклања мапу са својом документацијом Дероко је послао Галерији САНУ 12. јуна 1981, подсетивши да је члан Историјског одељења, али и „Одељења за музичку и ликовну уметност – и то као архитекта.“ Говорећи о томе да сређује своју заоставштину, уметник је наговестио да би Академији упутио фотографије и архитектонске цртеже.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Документација Галерије САНУ, Допис О. Радовић САНУ од 29. јула 1975; Документација Галерије САНУ, Уговор о поклону бр. 122/2 од 21. јануара 1982; Документација Галерије САНУ, Допис Љ. Сокић САНУ бр. 629/1 од 18. марта 1982; М. Ђорђевић, „Непроцењиво културно благо“, *Полишика*, Београд, 23. септембар 1996.

¹⁰⁸ Група аутора, нав. дело, 48.

После успеле ретроспективе у Културном центру Београда, у организацији Академије, Александар Дероко 1984. године Уметничкој збирци САНУ поклања 129 својих дела.¹¹⁰ Уз 19 слика, целину чини и 110 цртежа, скица и студија (мада је Дероко, на налепници на фасцикли у којој је предао радове САНУ, написао да се ради само о 100 цртежа).

Током поменуте обнове и проширења изложбеног простора Галерије САНУ, формиран је и наменски депо за чување Академијиног ликовног фонда, па је свакако и то допринело одлуци Дерока да већи број својих слика и цртежа дарује САНУ.

На једнако осмишљен начин на који је написао избор сликарских радова за Уметничку збирку, Дероко документацију о свом професионалном опусу, али и о личном животу, прегледно систематизовану по фасциклама, предаје Архиву САНУ.

Готово деценију после уметникове смрти, 1997. године, тој целини додато је још неколико цртежа Александра Дерока, као дар његовог млађег сарадника, архитекте Слободана Ненадовића.

Данас Уметничка збирка САНУ чува 140 радова овог уметника.

Сам аутор поклонио је, како је већ поменуто – 129 радова (један од њих рађен је обострано *Аушойорџиреџ са наочарима*, 1980. и *Жена лежи њед оїледалом*, 1980).

Слободан Ненадовић је Академији поклонио једанаест Дерокових цртежа оловком (од тога два двострано рађена рада – *Поїлед на Сїуденицу кроз*

їрозор конака I и II и Тимїанон и шака, 1959. и *Ноїе са їредње сїране и анїички фриз*, 1959). Ова целина је, углавном, већег формата у односу на знатно бројније радове које је САНУ даривао сам уметник и односи се само на неколико тематских целина – *Алеїоријска композиција са арханїелом Михаилом* (ова скица је Дероково дело највећег формата у Збирци), *Поїлед на Сїуденицу кроз їрозор конака I и II*, *Наирїџ за насловну сїрану књиїе „Света Гора“*, *Наирїџ за насловну сїрану књиїе „А ондак је јеройлан леїео над Беоїрагом“* из 1983. и серија скица ногу, шака и доњег дела женског тела, углавном из 1959. године.

Већина радова Александра Дерока у Уметничкој збирци САНУ изведена је на папиру, док их је само неколико урађено на картону. Најзаступљеније технике су оловка и туш. Оловком су рађене скице и студије – портрети, анатомске студије, фигуре, ведуте, понека жанр и алегоријска композиција; ређе су оловком рађени средњовковни мотиви и варијације на тему фресака и религиозних композиција, илустрације у књигама, корице.

Засебну целину у оквиру Дерокових радова у САНУ чини 19 радова урађених темпером и/или комбинованом техником. Темпером су рађене готово све апстрактне композиције у Збирци (само једна је цртана тушем), као и *Поїлед на Беоїрад* и *Аласи* (оба из 1973), *Жена њред оїледалом* из 1980, *Ламенїџ над Србиїом 1813* и *Оїлакивање* (1983), *Аушойорџиреџ* из 1943, *Шарени аушойорџиреџ* из

¹⁰⁹ Ово писмо број 773/1, заведено 18. јуна 1981. у Документацији Галерије САНУ (инв. бр. 1591) не односи се на много већу мапу цртежа коју је Дероко наменио Уметничкој збирци САНУ, већ на мапу формата 50 × 70 см која је, вероватно, предата Архиву САНУ; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4/Д (А. Дероко, „Век од макете“).

¹¹⁰ Према Инвентарној књизи Уметничке збирке САНУ.

Алеґоријска композиција са арханџелом Михаилом
кат. бр. 110

Жена лежи перед оїледалом, 1980 (?)
кат. бр. 42

Жена перед оїледалом, 1980
кат. бр. 41

1972, *Аушојорџреџ са шелефоном* из 1974, *Аушојорџреџ у џлавом* из 1975, *Аушојорџреџ* из 1977. и *Аушојорџреџ са наочарима* из 1980, као и заједнички портрети са супругом – *Сликање аушојорџреџа* из 1972. и *Аушојорџреџ са сујруџом* из 1973, те *Порџреџ Марина Тарџаље* из 1976.

Како је већ поменуто, само је једна од апстракција, *Аџсџтракџџа IV*, рађена тушем, као и низ аутопортрета – од оног на коме је уметников лик из 20-их година, преко *Сликара џред џанорамом Беоџрада* до последњих, дефинисаних као „Идентитет“, из 1983. Тушем је уметник радо цртао и ова техника се провлачи кроз читав његов опус: од мотива са средњовековних рељефа, фресака, дубореза, преко жанр-сцена које илуструју време после Првог светског рата на Искији и предратних сцена са београдске пијаце до потресних мотива из Бањичког логора, сцена са каснијих путовања, ведута, актова, илустрација за књиге, алегоријских композиција. Понегде је Дероко прво скицирао линије оловком, па их је извлачио тушем (*Женски акџ са чараџама*).

Током осамдесетих година 20. века уметник све чешће користи и фломастер како за варијације на тему старијих композиција (*Расџко на џраџу; Хиландар*, 1984) тако и за илустрације за књиге (*Родни крај. Између Авале и Калемеџдана; А ондак је леџиџо јероџлан над Беоџрадом, Хиландар*), за скице портрета (*Порџреџ Свеџе Мандиђа I; Порџреџ Боџдана Боџдановиђа*) итд.

Слободно комбинује туш и фломастер, различите оловке и фломастер, смело додајући и белу темперу, односно коректор како би постигао жељени ефекат или исправио детаље и постигао тражени однос црне линије и беле површине (*Сликар џред џанорамом Беоџрада; Пеџрова црква у Расу; Рађање Венере I*, 1983; *Јероџлан 1910. џодине*, 1983;

Људи, рибе, џџице, итд). Особен је рад *Рађање Венере (са црџежом Расџка Пеџровиђа)*, 1981, на коме је Дероко комбиновао туш са колажем, налепивши старији цртеж на новинској хартији на нову композицију. Аутор је техником колажа на неколико радова настављао и допуњавао папир у подлози, на пример у *Лирским и џрозним конџрасџима*.

Веђина цртежа, али и неки радови израђени темпером, стигли су у Академијину збирку у оригиналној „опреми“ аутора. Листови папира и неке табле картона биле су улепљене у сиви или беж паспарту, понекад уоквирени видљивом црном или црвеном линијом коју је уметник повукао слободном руком. Композицију *Аџсџтракџџа V* Дероко је у паспарту, који је сам припремио, поставио искошено додатно истичући пресецање доминантних правих линија композиције под одређеним углом.

Све Дерокове радове у фонду Уметничке збирке САНУ повезује конзистентан експресиван стил, па је на основу њега тешко прецизније датовати дела. Посебно зато што нисмо увек сигурни је ли година у сигнатури на делу, коју је уписао аутор, време настанка дела, или само податак о времену које Дероко слика.

Ауторова одредница на налепници, коју је сам израдио на фасцикли у којој је своје радове поклонио Академији, да су цртежи поклоњени Уметничкој збирци из периода 1920–1984. такође се мора тумачити условно и вероватно се односи на период уметничког живота на који се Дероко реферише, не обавезно и на време у коме дела реално настају.

Као сликар, Александар Дероко волео је да варира исти успели мотив, неко композиционо ли-

Рељефи из Раванице¹¹¹, Охрида, Дечана¹¹², Равене, Каленића и Хиландара
кат. бр. 92.1–6

ковно решење којим је био задовољан. Понекад је у нове композиције уносио разрађене „цитате“ својих ранијих студија, па је његове радове без сигнатуре тешко прецизније датовати, јер је његов стил уједначен, а ликовни језик на високом нивоу од самих почетака.

Са бројних путовања по терену Дероко је доносио обиље скица и студија архитектуре, екстеријера, ентеријера, детаља. Њихова прецизна, техничка линија и дословно бележење реалног изгледа повезује их у засебну целину.

¹¹¹ Ова композиција коришћена је као вињета у: Александар Дероко, *Средњовековни градови у Србији, Македонији и Црној Гори*, Београд: Просвета, 1950, 8, 216.

¹¹² Сличну вињету Дероко 1929. публикује у *Времени* уз свој чланак „Са Шарлом Дилом кроз XII, XIV и XX век“, Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина пре Другог светског рата.

Александар Дероко, приближно из времена настанка аутопортрета из 1943

Дероко са супругом Иванком у њиховом дому на Топличиним венцу 6, на фону својих радова види се и рад веома сличан аутопортрету из 1943, данас у Уметничкој збирци САНУ

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично, стр. 22

Аутопортрет (са шеширом), 1943

(репродукција у новинама у: Ж. М., „Фантазија без узора“, *Илустрована Политика*, 1117, Београд, 1. април 1980, 34), 1987. слика је била у власништву аутора, црно-бела фотографија се чува у Документацији Галерије САНУ, инв. бр. 3582

У фонду Уметничке збирке релативно је мало оригиналних Дерокових студија рађених према средњовековним оригиналима. Уметник је Академији даровао неколико цртежа рељефне пластике (*Шест кружних рељефа из средњег века*), али целини недостају копије фресака и цртежи архитектуре, тако карактеристични за Дероков опус. У Академијиној колекцији готово да нема његових мртвих природа (осим композиције са одликовањима и атрибутима војске из балканских и Великог рата, *Знамења великог рата 1912–1918*, из позне фазе Дероковог опуса и *Хаљина стрељаних*, дела које је настало према мотивима из заробљеништва током Другог светског рата), док су све остале теме и мотиви којима се Дероко бавио углавном заступљени у фонду САНУ.

Квантитативно заступљенија целина Дерокових радова у Уметничкој збирци САНУ јесу његови портрети и међу њима – аутопортрети, углавном из позније фазе, допуњени низом двојних портрета на којима уметник представља себе са супругом.

У оквиру Академијине Збирке, уметник себе у каснијем периоду живота готово увек приказује са наочарима (осим у *Аутопортрету* из 1977), што указује на то да је сликар, ма колико да су му дела маштовита, пуна приче, успомена, ипак бележио одраз реалног призора и конкретног тренутка. Очигледно су му у старијим годинама за рад биле потребне наочаре, па је тако и бележио свој лик. На сличан начин га тада фиксира и сочиво фотоапарата.

Аушюорѳреѳ, 1943
кат. бр. 2

Шарени аушойоршреш, 1972

кат. бр. 3

Аушоршреш са шелефоном, 1974
кат. бр. 4

Аушойоршреш у йлавом, 1975

кат. бр. 5

Александар Дероко

Библиотека САНУ, Библиографско одељење, Документација А. Дерока

Александар Дероко у свом стану

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе, бр. 5

Александар Дероко

Библиотека САНУ, Библиографско одељење, Документација А. Дерока

На двојне портрете супружника надовезују се и укрштени портрети са женским актом.

О свом сликарском поступку Дероко је забележио: „Није ту неопходно сести тако, тамо на обалу с друге стране Саве, и преностити на платно или папир детаље. Може се још боље и код куће после зажмурити и евоцирати визија. Онда је то тек оно право.“¹¹³ Иако је управо оно што је описао директно и нацртао на аутопортрету *Сликар пред панорамом Београда* из Уметничке збирке САНУ, свесни смо да, као што панораме Београда не слика само на лицу места, Дероко много тога личног, онога што из себе може извући док „жмури“, уноси и у своје портрете и аутопортрете.

Сликарство Дерока у Уметничкој збирци САНУ као ликовни дневник, као стрип или средњовековни живописани житијни циклус, прати и допуњава уметников живот и рад. Исечак из ове интимне целине уметник је сам одабрао и наменио га колекцији Српске академије наука и уметности и тако омогућио да се и данас сусретнемо са пулсирајућим надахнућем и неугаслом искрицавом животном и стваралачком енергијом аутора.

Као да готово сва дела у Уметничкој збирци чине повезан корпус илустрација обједињених Дероковим аутобиографским белешкама у којима он пише о свом животу, али и о професији и односу

¹¹³ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (А. Дероко, „И ничег ми...“).

Сликање аушор 1972

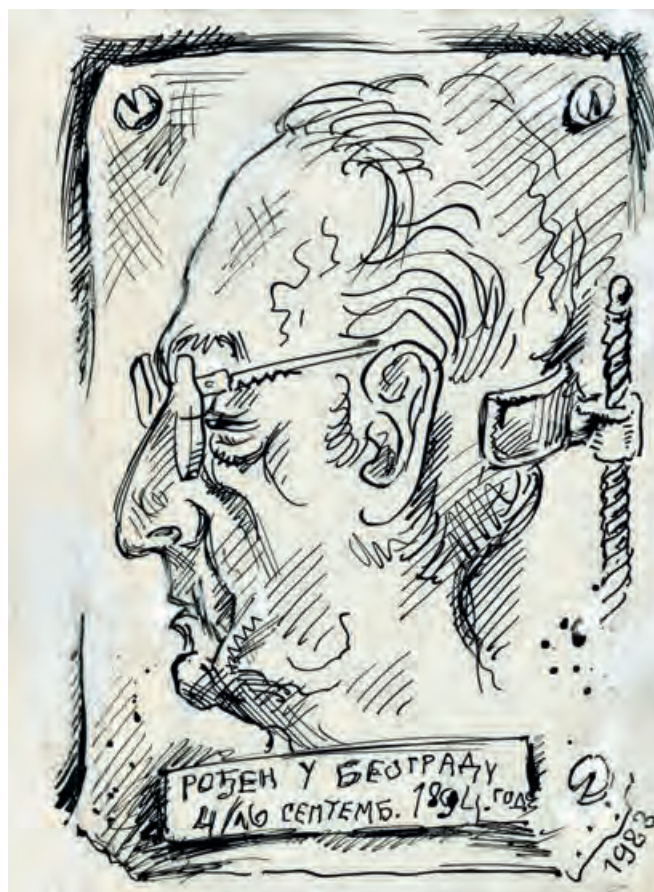
кат. бр. 12

Aušra Jorė sa suūrujoms, 1973
кат. бр. 13

Иденџиџет I, 1983¹¹⁴
кат. бр. 9

Иденџиџет II, 1983
кат. бр. 10

према уметности и сликарству.¹¹⁵ Као самосвојна стваралачка личност, упркос моди времена, Дероко није бежао од наративности својих слика и цртежа, а његови савременици су у сликарском опусу уметника препознавали „хронику једне епохе“ (Павле Васић) и сетну „историјску причу“ (Андреј Митровић).¹¹⁶

Много је, у оквиру целине поклоњене САНУ, конкретних илустрација за штампане књиге, нацрта за корице како Дерокове аутобиографске прозе, илустрација за његове стручне публикације, тако и илустрација за књиге других аутора. Уз бројне штампане и објављене уметникове илустрације, и већина Дерокових радова у Академији као да је визуелна паралела његовим мемоарским текстовима намењена неком будућем комплетнијем и обилато илустрованом аутобиографском издању.

Можда није случајно то што је Дероко избор својих радова САНУ поклатио годину дана пошто је из штампе изашла његова књига *А ондак је леџијо јеројлан наг Београдом* (Београд: Народна књига, 1983¹¹⁷), јер његови сликарски радови као згуснуте графички приказане „емоције“¹¹⁸ прате и допуњују писану верзију литерарно описаног Дероковог животног пута. Уметник је надахнуто, али непретенциозно, о себи *писао* – а у Уметничкој збирци САНУ видимо да је све то и *насликао* и *нацртао*.

Готово уз сваки сликарски мотив на Дероковим композицијама у Уметничкој збирци као да постоји уметникова „писана легенда“. Оно о чему је размишљао, чега се сећао, што му је, као мотив, привукло пажњу писца, стимулисало га је да то и наслика или нацрта, често у више варијанти.

На нацртима за корице и бројним варијантама цртежа *А ондак је леџијо јеројлан наг Београдом* (кат. бр. 69) уметник је у правом калеидоскопу мотива на панорамаи Београда објединио и бродове и трамваје и прве аероплане, детаљно описао и мушке и женске купаће костиме, приказао како су деца учила да пливају са тиквама везаним на узицу¹¹⁹ – другим речима, изузетно упечатљиво је дао атмосферу престоничких купалишта и живота града на обали река.

„Интензиван је живот био на рекама око Београда. На Дунаву је (у тзв. Дунавском штеку) било пристаниште за аустријску ‘Белу лађу’, која је од Беча ишла два пута недељно до Оршаве и натраг. На Сави је пак било седиште Српског бродарског друштва са његових осам лађа. [...] Сви су бродови били на пару и готово сви су имали бочне точкове са лопарима; један аустријски је имао чак велики точак позади, као бродови на Мисисипију. [...] Некад је Београд много више него данас био окренут рекама.“¹²⁰

¹¹⁴ Овај парни аутопортрет – *Иденџиџеј I и II* репродукован је на предњој и задњој страни корица књиге: Зоран М. Јовановић, нав. дело.

¹¹⁵ На пример у: Александар Дероко, *А ондак је...*

¹¹⁶ Група аутора, нав. дело, 65, 68.

¹¹⁷ Према подацима Библиотеке САНУ и на: *Александар Дероко* из Википедије слободне енциклопедије, на: https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Александар_Дероко, приступљено 9. марта 2020.

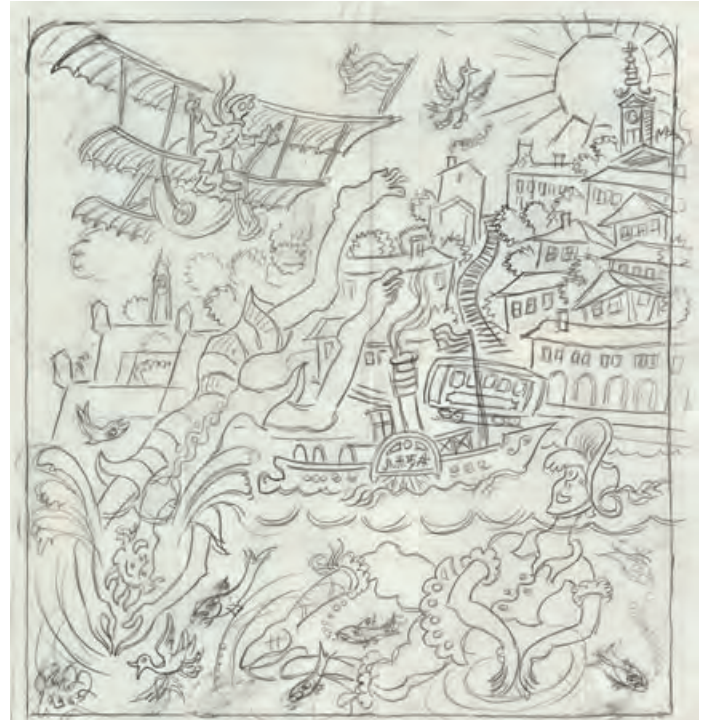
¹¹⁸ Александар Дероко, *А ондак је...*, 172.

¹¹⁹ Исто, 45. Варијанта цртежа са дечаком је репродукована у истоименој књизи на страни 49.

¹²⁰ Исто, 39–43.

Јеројлан 1910. године, 1983
кат. бр. 67

Нацрт за насловну страну књиге
„А ондак је лешијо јеројлан над Београдом“, 1983
кат. бр. 68

Zvezdana Vucelja - crtanje A. 2

А ондак је летијо јеројлан над Београдом
кат. бр. 69

Аласи (Још једна прича из Београда мога детињства), 1973
кат. бр. 66

У поглављу *Јавна кућа* Дероко пише: „Кад смо већ били сишли на реке Београда, да кажемо и реч-две о купатилима, јединим купатилима београдским тада на Сави (она код ‘Шест топола’ и на Ади Циганлији су настала много доцније, а ни на Дунаву их није било). Но ова прва нису важна само као купатила већ више зато што су ту били читава мали центри једнога дела живота тадањега Београда. Трамвај број 2 тада није ишао од савског пристаништа директно ка железничкој станици. На пола пута био је тада Параносов хан и још ненасут део Баре Венеције [...] Ту је трамвај обилазио удесно, избијајући скоро до Саве [...]“¹²¹

„Да кажемо нешто и о тадањим купаћим костимима, који су били читава гардероба: мушкарци су имали попречно штрафтасте трикое закопчане спреда дугмићима, са кратким рукавчићима на мишицама, са ногавицама често до колена. [...] Жене и девојке су најчешће носиле шешире против сувишног сунца, а костиме од листера или друге ткане материје, и то из два дела, са доњим делом чије су ногавице до испод колена, док је горе била широка блуза са рукавима до лаката и појасом око струка. На ногама су обично биле патике ушниране пертлама, често преко високих чарапа.“¹²²

У поглављу *Забаве на води* о својим дечачким успоменама са река Дероко пише: „Било нас је ту до дубоко увече када бисмо издалека видели да на пешчаном спруду аласи кувају рибљу чорбу за вечеру. О три укрштена весла (она друга ‘завозна’) висео је на ланцу бакрач. Унутра само ситна риба која није за продају, крупна се носи ујутру на пи-

јац. Пошто би се они добро најели и још боље напили ракије, остављали су нам густиш на дну казанчета. Никада ништа слађе нисмо јели. Иначе, познато је да се права рибља чорба кува само од савске или дунавске воде, никако од чесменске.“¹²³ Темпером *Аласи*, коју је поклонио Уметничкој збирци, уметник директно илуструје овај текст.

Бројне топониме из Дерокових успомена бележи композиција *Родни крај. Између Авале и Калемегана*.

Истакавши своју младалачку фасцинацију летењем у самом наслову аутобиографског текста, Александар Дероко је у слици и речи сажео једну бурну, прелазну епоху.

„У првој деценији XX века Београд се брзо прилагођавао свему што се збивало у напреднијем свету. Тако је пробуђено, нарочито међу омладином, и велико интересовање за ваздухопловство. Читало се по новинама о аеромитинзима у свету, где су људи у масама долазили да виде то ново чудо, чо века који лети. Долазили су у Београд авијатичари из разних земаља [...] Њихове машине су биле крхке, од летава, платна и много жица. [...] Међутим то су били прави пионирски подвизи. Поменуто моје друштво је већ дуже пре тога било обузето страшћу за све што је у вези са летењем [...] Тако је Бан Нушић, син Бранислава Нушића, са Србобраном Станојевићем (обојица су погинула после у Првом светском рату) пробао срећу скачући са једног брежуљка у Кошутњаку, а моја маленкост је са млађим братом то хтела да проба на Топчидерском брду.“¹²⁴

¹²¹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 44.

¹²² Исто, 50.

¹²³ Исто, 48, 50.

¹²⁴ Исто, 63, 64, 65.

Први јеройлан над Београдом
кат. бр. 70

Као пилот у српској војсци

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 6, Младост, Раг, Растко Петровић

Испод репродукције Дероковог цртежа летелице коју је правио са братом Јованом налази се објашњење које је сам уметник написао

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

О Великом рату, са каснијим искуством из Другог светског рата, који је доживео већ у зрелим годинама, Дероко је писао да је најстрашније то што човек губи индивидуалност. Уметник се присећао првих понижења из Првог светског рата, када је на обуци био суочен са чињеницом да му ни сопствено тело више не припада: „То није више твоје, *што* је сада државно. То сам био ја који нисам више имао да припадам себи.“¹²⁵

„А кад све прође и човек не само некако остане жив већ му се дозволи да опет постане он сам свој, онда му дође у први мах да се штима, скоро

не верујући да је то стварност, а не само сан. Тако сам се бар ја осећао у оном пространом Риму, под мирним плавим небом, кад су нас тамо 1918. године, на крају рата, пустили са Солунског фронта, нас неколицину несвршених а болесних студената, да некако довршимо школу пре повратка у земљу. Та зар је могуће да и кафанице постоје? Да и девојке и жене иду улицама?“¹²⁶

О истом времену у Италији Дероко се присећао: „Узели смо стари сеоски фијакер и пошли око малог острва. Било је још бербе. Сељаци (баш као они у Кавалерији рустикани, тако изгледају и тако

¹²⁵ Александар Дероко, *А ондак је...*, 117.

¹²⁶ Исто, 118.

Берба и муљање грожђа на Искији 1918

кат. бр. 71

Програм за бал *Хиљаду и друга ноћ*,
16. фебруара 1923 (у Касини)

Документација Галерије САНУ, инв. бр. 3579

певају, отегнуто с рефреном) носе пуне корпе и сручују у велике шафоље, скоро као каце, а у њима стоје све по две жене, тешко обучене а са белим марамама или пространим белим шеширима. Обема рукама држе сукње задигнуте баш 'до горе', а тешким стопалима на знојавим дебелим вадлама и бутинама, гњече и гњече доле то набубрело зрневље. Течност рубин боје била им је до колена. Сва лица у смеху и све пева. Где год смо наишли замакали су у ту врућу слатку ширу мале лончиће од глеђосане печене земље и морали смо их свуда са њима испити. 'E furnuta la guerra e venuta la pace'¹²⁷

Снагом младости Александар Дероко је пребродило тешке трауме Првог светског рата и нашао снаге да се врати активном друштвеном животу надовезавши се на раније прве младалачке излете у изради костима: „Београд је имао широк, како се то данас назива, 'културно-забавни' живот од чијих сам манифестација, разуме се, ја још био далеко, али бих се ипак усудио да кажем реч-две о 'забавама' у Београду из времена пре два балканска рата. То бих могао јер сам имао старију сестру удавачу коју су изводили већ и на балове. [...] На пример, било је и 'маскенбала' [...] Како је тад летео први

¹²⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 4 (Александар Дероко, „Сећања“...).

аероплан над Београдом, то сам ја од танке жице и беле свиле, направио читав мали аероплан који је био причвршћен на врх фризура моје сестре, а мали пропелер му се при кретању окретао као вртешка.“¹²⁸

А затим у атмосфери „лудих двадесетих“, уз бројне београдске књижевнике, музичаре, балетске уметнике, сликаре и вајаре (Бету Вукановић, Тому Росандића, Петра Добровића, Јована Бијелића, Петра Палавичинија, Сретена Стојановића, Пјера Крижанића, Драгослава Јовановића, Душана Јанковића, Вељка Станојевића, Николу Бешевића, Милоша Голубовића, Игњата Јоба, Младена Јосића, Сибу Миличића, Живорада Настасијевића, Михаила Петрова, Симу Роксандића, Наталију Цветковић и друге), који су осмишљавали сценографију и костиме, Дероко се 1923. године ангажовао на изради плаката за маскенбал *Хиљаду и друга ноћ* који је имао огромног успеха у јавности. Дероково графичко решење плаката/позивнице¹²⁹ за ову масовну манифестацију, којом су се прикупљала средства за подизање Павиљона „Цвијета Зузорић“, израђено под утицајем париске моде кубизма, ар декоа, афричке уметности и „негрофилије“, подељено је у три хоризонталне целине, уску декоративну траку, коју чини низ маскираних фигура које плешу¹³⁰, квадратно поље са масивним

телом балерине у пози „вртешке“ и поље са називом манифестације, местом и временом одржавања програма. У ноћи између 16. и 17. фебруара програм, на коме су се највише ангажовали Нушић и Винавер, започео је поворком маскираних глумаца и плесача Народног позоришта, а наставио се балетом Милоја Милојевића, по либрету Марка Ристића – *Служиш њељева метла (Le balai du valet)*, купле сценом *Београде! Београде!* и балетом *Баханала*. Забава је настављена и 18. фебруара како би се прикупила и средства за старачки дом за сиромашне.¹³¹

Зрели однос Александра Дерока према уметности, архитектури као животном позиву, истраживању старина, заштити културног наслеђа, али и сликарству, у младости је у доброј мери испреплетан са његовим односом са Растком Петровићем и чињеницом да се овај његов близак пријатељ, такође ликовно изражавао. Као да су ова два уметника, писац и архитекта, кроз сликарство водили особен дијалог. Одговоре на многа питања у вези са темама, мотивима, хронологијом и поетицом Дерокових цртежа у фонду Уметничке збирке САНУ можемо наћи у Дероковом писању о Растку Петровићу.¹³²

Александар Дероко, који је још студирао архитектуру у Риму и Прагу¹³³ и који се вратио са ле-

¹²⁸ Александар Дероко, *А ондак је...*, 71.

¹²⁹ Документација Галерије САНУ инв. бр. 3579; Група аутора, нав. дело, 9.

¹³⁰ На почетку и крају фриза препознајемо мотив запаљеног крста, а са фигурама у сукњама које плешу смењују се плесачи у одорама сличним маскама Кју-клукс-клана.

¹³¹ Бојана В. Поповић, „Душан Јанковић на балу уметника Хиљаду и друга ноћ у Београду 1923“, *Годишњак града Београда*, LXV, Београд: Музеј града Београда, 2018, 125–149; „BALADA O MESECU LUTALICI“ i „SOBAREVA METLA“ – MADLENIANUM, на: <http://www.tiketklub.com/uncategorized/balada-mesecu-lutalici-sobareva-metla-madlenianum/> приступљено 25. јула 2017.

¹³² Александар Дероко, „Месец дана с Растком у Паризу и још по нека сећања“, *Лешојис Машице српске*, V, Нови Сад, 1979, (957) према: Александар Дероко, *А ондак је...*, 141, 142.

¹³³ Војислав Кораћ, нав. дело.

чења у Бечу¹³⁴, и Растко Петровић упознали су се после Великог рата, односно после Растковог повратка са студија у Паризу, где је октобра 1920. дипломирао права. Растко је у Паризу дошао у контакт са легендама старих Словена из књиге Чеха Нидерлеа, а код Габријела Мијеа на *École des hautes études* сусрео се са средњовековном српском уметношћу, архитектуром, сликарством, откривао је стару књижевност, поезију, народни еп, приче, бајке, песме, ношње, накит.¹³⁵

Дерока је са Растком везивало пријатељство и љубав према средњовековној уметности и путовањима. Он је сачувао једно Растково писмо њему од пре 1920: „Али бих хтео с Вама као некад упутити се манастирима, не толико ради њих самих, колико ради чудне зелено-шумске авантуре лутања и дубоког дисања.“¹³⁶

„Ове речи подсећају на ту пасију људи да путују, па да путују чак и без тежње да некуд одређено стигну и нешто одређено виде. Мада сам и сам имао ту пасију, ипак сам је повезивао са оном другом, а то је да видим баш ово или оно или да будем баш овде или онде. [...] путујући уз то доста, осетио сам потребу да понешто, од свега што сам уз пут видео и доживео, забележим, и то најчешће прво цртежом, затим да запишем речима, и најзад, да то 'придодам' читавој једној малој архиви, у којој има и већ добро пожутеле хартије тамо ваљда још из 1920. године.“¹³⁷

Пуни ентузијазма кренули су на заједничка путовања и у истраживања културног наслеђа, фолклора, људи и природе. Путовали су возом и дилижансом, Ибарском долином од Краљева ка Рашкој, обишли су Студеницу. Стигли су тако до Новог Пазара, а даље су путовали пешке и на коњима. Скренули су ка Милешевцима, уз Лим. Стигли су и до мора.¹³⁸ Дероко наводи да су Растко Петровић и он: „по манастирима [...] бележили и цртали све што смо стигли“.¹³⁹

У Херцег Новом Дероко је забележио Растка Петровића док је сликао улазак брода у луку. Сматрао је да је Растков стил сувише реалистичан, академски,¹⁴⁰ али постојала је нека компатибилност њихових ликовних поетика, па тако Дероко пише: „Једном смо покушали и сами себе да насликамо. Било је то под Црквом светог Петра крај Новог Пазара, оном прастаром која у поду има и крстионицу, као неко мало купатило, у коју је силазило ваљда и по неколико старих српских паганаца па их је свештеник озго крштавао, обраћао у хришћанство. По старом предању, у овој је цркви и Немања крштен по православном обреду, јер су му родитељи дошли из приморске Зете овамо у Рашку. Е, на једном картону намоловали смо масивну силуету те цркве, а више ње, баш како је то и у природи, високо горе на брду према небу, и силуету развалина Ђурђевић Ступова. И сад оно главно: прво насликао ја њега како седи с једне стране цркве, а затим

¹³⁴ Александар Дероко, *А ондак је...*, 167.

¹³⁵ Александар Дероко, *А ондак је...*, 144, 167; *Rastko Petrović*, на: <http://www.eserbia.org/sa-people/literature/173-rastko-petrovic> приступљено 6. марта 2020.

¹³⁶ Александар Дероко, *А ондак је...*, 142, 217, 218.

¹³⁷ Исто, 218, 219.

¹³⁸ Исто, 142, 143.

¹³⁹ Исто, 166.

¹⁴⁰ Исто.

Петрова црква у Расу (1920)

кат. бр. 72

Jedno seћање na 1926. godinu, 1972
кат. бр. 73

Расійко на Лиму (1922)
кат. бр. 74

Моїиви са сїуденичке скулїшуре
кат. бр. 98

он мене, с друге. Тај сам картон видео много доцније чак у архиву Народног музеја – ко зна како је ту залутао.¹⁴¹ За разлику од варијанте овог цртежа у Уметничкој збирци САНУ, која је настала вероватно као реплика и реминесценција, друге верзије овог дела имају и два потписа – лево потпис RMP, а десно – АД.¹⁴² Ово објашњава и двоструку линију која композицију у Академијиној збирци видљиво дели по пола.

Дероко наставља да реконструише своје путописе из младости и дословно их прати цртајући доживљено: „Тако сатима преко планина и вода. Лим смо тако газили, а вода коњићима до колана на трбуху. Насред воде ознојене животиње застале да охладе заморене ноге и полако пију. Кроз кристалну воду доле виде се песак и бели облаци на дну. Промакне и покоја мала сребрна рибица. Ми дигли ноге (Расткове су биле баш поприлично дуге) на самар да их не уквасимо, и мучимо се да одржимо равнотежу. Нека воденица клепеће ту негде и велики јој точак шкрипи. Лепота једна.“¹⁴³

Из времена заједничких путовања, 1923. године, потиче Дероков сликани портрет Растка Петровића на прагу његовог дома у Ратарској улици у Београду.¹⁴⁴ Цртеж за Уметничку збирку са овим мотивом настао је вероватно око 1980.

Истој целини припадају и Дерокове студије са сеоских гробаља и скице стећака, у којима он до-

некле води дијалог са Растковим скицама надгробних споменика. Дероко их касније користи за сложеније разнородне целине.

Са Растком је Дероко био и у Приштини, а затим су обишли Грачаницу. Другом приликом су отишли у Пећ и Дечане. Обилазе крајеве насељене Албанцима.¹⁴⁵ Дероко је тада слушао Расткове приче о преласку Албаније 1915, о Проклетијама, и закључио је да је Растко у то време већ почео да пише свој роман штампан као *Дан шестии*, започет као *Албанија*.¹⁴⁶

Описивао је Растка: „[...] никада му рука није мировала: уз разговор, бацао је мале емоције на хартију. Нису то биле скице, то су увек биле (ма како овлашне) студије. [...] Никада то није била илустрација. Увек чиста емоција, која се иначе кристализовала кроз писани облик, овде је транспонована графички. Али је емоција (велика или мала – свеједно) била оно главно: ‘Није важна уметност – важна је емоција.’“¹⁴⁷ Чини се као да је овде описао и свој приступ ликовном изразу.

Спојивши у колаж визију Везировог моста преко Дрима, којим се повлачила српска војска, и Растков цртеж стећка над гробом младог српског ратника из Великог рата код Велућа, Дероко је 1981. компоновао *Рађање Венере (са црпшежом Расџка Петровића)*, дело које се налази у Уметничкој збирци САНУ.

¹⁴¹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 170.

¹⁴² *Расџко Петровић, електронска библиотека*, на: <https://www.rastko.rs/knjizevnost/umetnicka/rpetrovic/galerije/karikature/slides/001.html>, приступљено 6. марта 2020.

¹⁴³ Александар Дероко, *А ондак је...*, 145, 146.

¹⁴⁴ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9.

¹⁴⁵ Александар Дероко, *А ондак је...*, 155.

¹⁴⁶ Исто, 157.

¹⁴⁷ Исто, 172.

Две наје девојнице, 1925
кат. бр. 106

Девојнице на сестринском гробљу, 1983
кат. бр. 107

Рађање Венере (са црцшежом Расика Пејровића), 1981
кат. бр. 121

Ведута Везировог моста
репродукована у *Времену*
28. августа 1929. године (стр. 3)

Сличну грађевину Александар Дероко је публиковао још 1929. у *Времену* уз чланак са својих путовања по Дукљи.¹⁴⁸

Можда је ова надреалистичка сцена Дероково виђење Растковог јунака у роману *Дан шести* и његове визије високе девојке облих груди, све у пурпуру, коју је имао када је био на измаку снага, надомак Љеша. Или је то можда Дерокова алегирија Растковог тумачења односа жене и женског принципа у природи са ратним догађајима.¹⁴⁹

Дероко и Петровић су најинтензивније заједно путовали по нашим крајевима до краја 1923, када се Растко запослио у Министарству иностраних дела, да би 1926, као чиновник, прешао у посланство у Ватикан,¹⁵⁰ па наставио каријеру углавном у иностранству. Ипак, добивши одсуство, Растко

Петровић је са Дероком неколико месеци током јесени 1927. провео у Паризу, који су обојица знали од раније. „И на кулу Ајфелову смо се пели (лифт је био покварен, па све пешке до врха). На врху чека и фотограф, а ту су и два велика картона. На једном је насликана сама кула, а на врху су две рупе кроз које се промоле главе, остало је насликано испод, и раширене руке са француским заставама и цео Париз доле [...] На другом картону је насликан аероплан, онај старински са отвореним седиштима, па кад се стане иза њега, изгледа све баш као право, а има и пропелер који се окреће тако да лепрша шал око врата летача. Растко и ја смо се сликали на оба. Фотографије су готове за пет минута, а ту је одмах и пошта са специјалним штамбиљем“¹⁵¹, писао је Дероко.

¹⁴⁸ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина пре Другог светског рата, Александар Дероко, „У мртвим градовима Дукље“, *Време*, 28. август 1929, 3.

¹⁴⁹ Срђан Видрић, „Дневник о великом другу. Слика албанске голготе у роману ‘Дан шести’ Растка Петровића“, *Летопис Матице српске*, 493, 1–2, јануар – фебруар 2014, 72, 73, на: http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_493_1_2/Vidric.pdf приступљено 6. марта 2020.

¹⁵⁰ *Rastko Petrović*, на: <http://www.eserbia.org/sa-people/literature/173-rastko-petrovic> приступљено 6. марта 2020.

¹⁵¹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 182.

Са Растком Петровићем у Паризу, 1927

Растко Петровић на фотографијама – Европа, Африка и Америка,

на: <https://www.rastko.rs/knjizevnost/umetnicka/rpetrovic/galerije/zivot/slides/032.html> приступљено 6. марта 2020

Растко Петровић, Александар Дероко, са посветом мајци пријатеља

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла 6, Младост, рат, Растко, црно-бела фотографија цртежа, стр. 79

„Ја сам тамо дошао на накнадно школовање. После дипломе у Београду добио сам био француску државну стипендију за студенте из Србије, савезничке земље у прошлости, и дошао сам био да код Габријела Мијеа у ‘École des hautes études’ покушам да припремим докторат“¹⁵² забележио је Дероко.

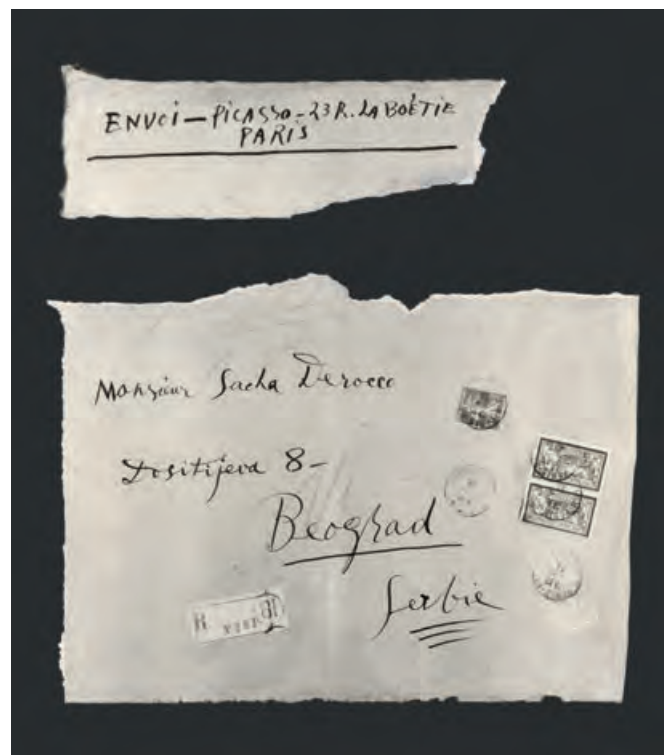
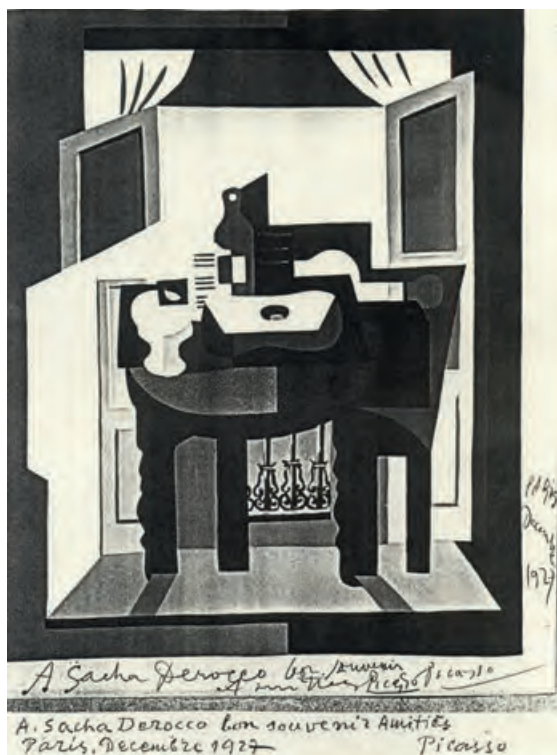
Растко Петровић и Александар Дероко настанили су се у хотелу. Дероко је слушао предавања и проводио време у Националној библиотеци. Слободно време су проводили заједно уживајући у жи-

воту. Растко га је упознавао са својим славним познаницима, вајаром Десплоом, Вламенком, Сутином, Терешковичем, Пикасом, о чему је Дероко писао: „И са Пикасом је Растко био пријатељ те ме је тамо одвео у Rue de la Voëtie. Пикасо је становао на спрату изнад продајне галерије Розенбер. Он тада, разуме се, још није био тако славна личност као што ће постати доцније. Није имао свој посебан атеље већ је сликао у салону са старинским намештајем од црвеног плиша. [...] Пикасо је тада био ожењен бившом играчицом из

¹⁵² Александар Дероко, *А ондак је...*, 173, 174.

Руског балета Олгом Хохловом, која је имала брата руског официра избеглицу у Београду и питала нас је како би се дало нешто учинити па да он буде примљен у југословенску војску.“¹⁵³ Дероко је познавао министра војног генерала Хацића и он је помогао да се Хохлов, али као цивил, запосли у коњичкој школи.

„Пикасо је већ пре тога, док смо још били у Паризу, дао Растку и мени по једну своју литографију у боји¹⁵⁴ и са посветама, а мени још и један мали пастел. За госпођу Хацић дао нам је цртеж у тушу са једним Арабљанином на разиграном коњу.“¹⁵⁵ Према неким подацима овај рад се чувао у Народном музеју.¹⁵⁶

Копија црно-беле фотографије руком колорисане литографије Пабла Пикаса коју је аутор поклонио Дероку 1927. са посветом: *Саши Дероку за лећу усјомену, пријатељски, Пикасо, децембра 1927.* (готово цела посвета је удвојена/исписана два пута, а потпис је троструки)

Александар Дероко, *А ондак је...*, 307; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе, бр. 4, Сећања, Интервјуи; Документација Галерије САНУ, инв. бр 1591

Коверта Пикасовог писма Дероку из 1928

Александар Дероко са „својим Пикасом“

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

Балканска симфонија
кат. бр. 130

Дерокове скице чамаца за чланак
о охридским и скадарским чамцима
Архив САНУ, Историјска збирка 14678,
Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе

Сава Шумановић, *Пијана лађа / Пијани брод*, 1927
„Pijana lađa“ i Savin brodolom,
на: <http://www.avantartmagazin.com/pijana-ladja-i-savin-brodolom/>
приступљено 7. марта 2020

Двојица пријатеља у Паризу сусрећу и Мила Милуновића, Ристу Стијовића, Сретена Стојановића, али и Саву Шумановића који је тада радио скице за *La Courle* и сликао свој *Пијани брод* према песми *Пијани брод* Артура Рембоа¹⁵⁷ у преводу Растка Петровића. Чини се да није случајно у коли-

кој мери се поклапају *Троје у чамцу* и *Људи, рибе, ишчице* Дерока и Шумановићево чувено платно из 1927. године. Посебно ако имамо у виду весело младо друштво са којим су се тада Дероко и Петровић дружили на обали Саве и колико су времена проводили на београдским купалиштима.

¹⁵³ Александар Дероко, *А ондак је...*, 178.

¹⁵⁴ То је била гвашем руком колорисана графика рађена према слици из 1919, објашњава Радован Поповић, нав. дело, 257.

¹⁵⁵ Александар Дероко, *А ондак је...*, 178, 179; Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6 (Р. Поповић, „Три деценије од смрти Растка Петровића“, фељтон, *Полијшика*, 1979); фасцикла штампе бр. 2, Михаило Митровић, „Оаза Александра Дерока“, *Полијшика*, 3. децембар 1988.

¹⁵⁶ Радован Поповић, нав. дело, 258.

¹⁵⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла штампе бр. 6 (Р. Поповић, нав. дело); Александар Дероко, *А ондак је...*, 174–177, 178; *Rastko Petrović*, на: <http://www.eserbia.org/sa-people/literature/173-rastko-petrovic> приступљено 6. марта 2020.

Троје у чамцу
кат. бр. 127

Дероко о Растку пише да није био женскарош, већ да је волео друштво женског света. Описује како би се често са пријатељем учетворо возили чамцем по надошлој Сави кроз шуме врба на Ади Међици и код Зимовника.¹⁵⁸ Можда је тако настало Дероково *Троје у чамцу*. „[...] Док је био у Београду, три су девојке озбиљно биле ушле у његов живот. Две као пролазне љубави и једна трећа, веома озбиљна. Цео један део живота његовог затим је био испуњен њоме. Она је и у многим стиховима његовим, она је и у *Дану шестом* читавим баш својим реченицама. Она му је помагала да преведе *Bateau Ivre* [...] Дуго су њих двоје били нераздвајни, међутим, Растко је до краја ипак остао нежењен“ присећао се Дероко свог блиског пријатеља.¹⁵⁹

Одјека тематике брода којим нико не управља можда има и у Дерокова *Чешири веслача*¹⁶⁰ из Уметничке збирке САНУ, која ће „довести“ још једном до Дероковог Везировог моста где ће у Академијиној *Балканској симфонији* опет бљеснути успомена на албанску голготу и Растка. А ову форму чамца је Дероко приказао још 26. новембра 1939. у цртежу којим је пропратио чланак *Чамци на Охридском и Скадарском језеру су исти онакви какви су били и пре хиљаду година*.¹⁶¹

Када се Растко вратио у Рим,¹⁶² Дероко је одустао од доктората у Паризу, јер је добио добру по-

нуду за посао на Београдском универзитету и вратио се у земљу.¹⁶³ И поред ангажмана на Београдском универзитету, Александар Дероко наставља да одлази на теренска истраживања, на којима је нашао инспирацију за низ композиција у којима је разрађивао аутентичне мотиве.

Дероко са Шарлом Дилом путује Македонијом 1929. Посетили су Скопље, а Дероко овако описује дуборез иконостаса Цркве Светог Спаса: „Свети Спас са оним примитивним и искреним фигурицама сељака у јелецима, анђела и богова крупних наивних очију, брдских коњића са самарима и прождрљивих птица, сав у барокним завојцима и ружицама [...]“¹⁶⁴ „Једна од најлепших творевина је тај иконостас цркве Светог Спаса у Скољу. На њему је целина изведена као једна равномерна чипка резбарије. Фигуре су сложене у многобројне композиције, везане међу собом врежама вегетације. Све је пуно [...] лишћа, крупних пуних гроздова и великих пољских ружа, између којих се увијеним ваздушним путањама пењу и спуштају, лебдећи око стубића иконостаса мрке, намрштене физиономије људских фигурица. Примитивност и искреност, сељачко одело, тесање ћошкасто, мајсторско, таман онолико колико треба, ни мање ни више, ни сувише површно [...] Чудно химерично звериње, средина између фауне и флоре и велике озбиљне птице

¹⁵⁸ Александар Дероко, *А ондак је...*, 199, 200.

¹⁵⁹ Исто, 202.

¹⁶⁰ Слична композиција у Народном музеју носи назив *Веслачи на Охридском језеру* и датована је у 1935.

¹⁶¹ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина пре Другог светског рата, Д., „Чамци на Охридском и Скадарском језеру су исти онакви какви су били и пре хиљаду година“, 26. новембар 1939, стр. 65.

¹⁶² Радован Поповић, *Животопис Раска Пејровића, Раско Пејровић – електронска библиотека*, Београд, 13. мај 2003, на: <https://www.rastko.rs/knjizevnost/umetnicka/rpetrovic/studije/zbornik2003/rpopovic.html> приступљено 6. марта 2020; *Rastko Petrović*, на: <http://www.eserbia.org/sa-people/literature/173-rastko-petrovic> приступљено 6. марта 2020.

¹⁶³ Александар Дероко, *А ондак је...*, 193.

¹⁶⁴ Исто, 220, 222.

Изнанство из раја (Композиција према дуборезу из Свешої Сјаса)
кат. бр. 102

Дероково *Изјансиџво из раја*
публиковано у штампи октобра 1926

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина
Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина
пре Другог светског рата, 4

Дуборезбари, Дерокова илустрација уз чланак
Александар Дероко, „Рождество у Светом Спасу“,
Време, 6. јануар 1928, 18

које се отимају о зрна. И као на готским архитектурама где кроз какво прозорче вири глава – потпис уметника, тако и овде на овим иконостасима често имамо исклесану целу групу радника, представљених на послу, у народној ношњи, подавијених ногу, за тезгама пуним длета и резбарскога алата.“¹⁶⁵ У Дероковој документацији у Архиву САНУ сачуван је снимак цртежа са истим мотивом као у делу *Изјансиџво из Раја* из Уметничке збирке САНУ, али сигниран и датован у 1926. го-

дину.¹⁶⁶ Сличан Дероков цртеж публикован је у штампи октобра 1926.¹⁶⁷

Дероко и у Београду наставља са својим познанствима из Париза. Септембра 1939. године Сава Шумановић у Београду отвара изложбу са око 400 својих слика, за које је мајстору требало много боје, а Дероко се присећа како је помогао сликару да набави машину за круњење кукуруза, коју је Сава онда прерадио у машину за млевање боје. Шумановић је тако сам себи справљао сликарски

¹⁶⁵ Александар Дероко, „Рождество у Светом Спасу“, *Време*, 6. јануар 1928, 18.

¹⁶⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9.

¹⁶⁷ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла са чланцима из новина пре Другог светског рата, 4.

Из страшних година II
кат. бр. 79

Вечито човечанство. Пас и шри вука II
кат. бр. 104

материјал који би било прескупо да купује готов у количинама које су му биле потребне. Дероко је Шумановићу тада помогао и да добије простор за изложбу у новој згради Универзитета, јер је ректор био Дероков пријатељ Петар Мицић (ректор 1939–1942). Отварање изложбе било је 3. септембра 1939. Убрзо је почео рат.¹⁶⁸

Одмах по окупацији, Дероко је успео да побегне из немачког заробљеништва пре спровођења у војни логор у Немачкој.¹⁶⁹ У својим успоменама уметник описује како је у новембру 1941, са великом групом српских интелектуалаца, али и комуниста и масона, ухапшен и одведен на Бањицу, где је провео три недеље¹⁷⁰: „Убрзо смо стали. Нека гвоздена капија је зашкрипала. Двориште. Рефлектори у очи. Брзо истоваривање. Силазак у сутерен неке беле касарне. Руке увис. Сви џепови преврнути. Агенти пипају по телу, по сваком шаву. Немци се оштро нешто деру. [...] Затим, један за другим, даље кроз мрачан ходник. Испод крака степеница велике гомиле капута и ципела. То је од оних што су јутрос стрељани, објашњава фолксдојчер који нас спроводи, да би нас, ваљда, боље увео у атмосферу.“¹⁷¹

У заробљеништву на Бањици, Дероко је дефинисао поглед на живот: „У ратовима се ипак некако, бар до сада, гинуло као човек, ма и у блату, рову, води... Сада, овде, суочен са том извесношћу, човек је можда највише помишљао како ће бити онима, или оној, које је оставио код куће. [...] Ка-

ко би му сада, чини му се, изгледала привлачнија свака барака неког замишљеног заробљеничког логора, ‘под заштитом Женевске конвенције’, од ове загушљиве и мрачне собетине у сутерену, са киблом на средини... а из које ће изводити по списку или на одбројавање [...] сваког петог или десетог. [...] и тамо ће негде у студи и ноћи копати ров у смрзнутој земљи ашовом [...] затим скидати са себе одело и ципеле [...] и осетити гвоздену жицу како се урезује у зглавке руку укрштених на леђима, тако да ће се због тог неиздрживог бола и оног због босих ногу у смрзнутој новембарској ораници пожелети да се све само што пре сврши... да би после они из друге туре затрпали овај и копали за себе нов ров... Дакле, и ту, пре свега, унижење свега оног најосновнијег човечанског у човеку. [...] И опет револт против свег понижавања и телесне и душевне личности човека.“¹⁷²

У Дероковим цртаним успоменама на рат људи су згрчени као пси и вукови у ропцу самртне борбе са средњовековних црквених рељефа које је у младости уметник прецртавао на путовањима по манастирима и касније варирао у алегоријским композицијама.

Дероко је још једном скупио снаге да после Другог светског рата крене даље и да настави и уметничко деловање. Издао је мапу цртежа и акварела *Из циклуса окупације и ослобођења Београда 1941–1944*. Излагао је радове из заробљеништва са другим сликарима.¹⁷³

¹⁶⁸ Александар Дероко, *А ондак је...*, 177, 178.

¹⁶⁹ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 16.

¹⁷⁰ Исто, 15.

¹⁷¹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 114.

¹⁷² Исто, 116, 117.

¹⁷³ Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 58.

Халвине стреляних
кат. бр. 45

Али и неколико деценија касније у Дерокове цртеже улазе теме о којима је уметник животни став формирао током искушења у логору. У размишљањима о животу, у време ужаса Другог светског рата забележио је: „А са самом идејом смрти човек би, некако, требало да се помири још од рођења. ‘Крчаг иде на воду док...’“¹⁷⁴ Илустрација ове народне мудрости проживљене кроз лично искуство, у Уметничкој збирци појавила се у *Сцени у кафани* – илустрацији романа о Толи Манојловићу Моме Димића из шездесетих година¹⁷⁵, којој, уз Мому Димића и јунаке његовог романа, присуствује и сам уметник са сликарским прибором у рукама, уз текст: „Живот ти је / (ко то шише ?) / чукнеш ли га мало више / нестане га све до вршка / у шаку ти оста дршка (да простиш)“.

И даље активан као педагог, Дероко се бавио теренским истраживањима и археологијом. Од 1951. радио је на Смедеревској тврђави.¹⁷⁶ Последња археолошка истраживања на овом терену обавио је 1970.¹⁷⁷ Остатке двора Деспота Ђурђа Бранковића у Малом граду истраживао је интензивно у

два наврата, 1956. и 1957, посветивши велику пажњу илустративној документацији.¹⁷⁸ Занимао га је сам живот становништва иза утврђења и кула средњовековних градова у Србији, Црној Гори и Македонији (штампано 1950) и средњовековних градова на Дунаву (1964¹⁷⁹), па је у две истоимене публикације тежио да реконструише њихову свакодневицу, како у миру, тако и под опсадом, а уз детаљне архитектонске скице у илустрацијама је приказивао и оружје које је проучавао *in situ* и према фрескама.¹⁸⁰

Цртежи Смедерева из Уметничке збирке САНУ блиски су Дероковим реконструкцијама живота у Смедереву око 1480. из књиге *Средњовековни градови на Дунаву*.¹⁸¹ Цртеже са истом тематиком чува и Народни музеј у Београду.

На Свету Гору Дероко први пут одлази 1954. и његове посете Атосу и Хиландару изнедриле су књигу *Света Гора*.¹⁸² Касније је на Светој Гори био и 1956, када је датован његов цртеж хиландарске кухиње у Академијиној Збирци, и поново 1965. године.¹⁸³

¹⁷⁴ Александар Дероко, *А ондак је...*, 116.

¹⁷⁵ Момчило Мома Димић (1944–2008), *Живео животи Тола Манојловић*, 1966; са илустрацијама Александра Дерока, издање Новог дела из 1986.

¹⁷⁶ Група аутора, нав. дело, 11; Зоран М. Јовановић, нав. дело, 16; Мада у свом рукопису сам Дероко бележи да је у градовима на Дунаву био током 1948 – Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла рукописа бр. 2, документ: *Пушовања*.

¹⁷⁷ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 46, 47.

¹⁷⁸ Војислав С. Јовановић, „Етнолошки и археолошки рад Александра Дерока“, *Лејенде Београдској универзитетској, Михаило Пејровић-Алас...*, 236, 237.

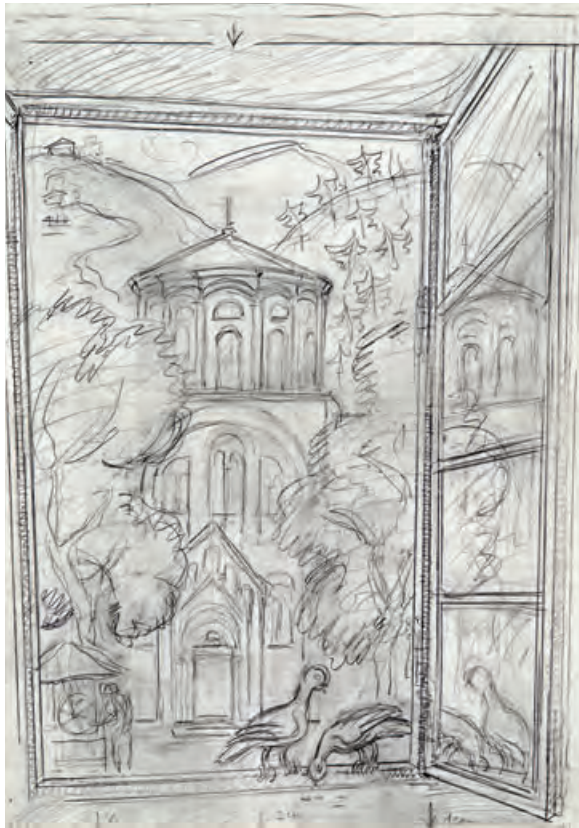
¹⁷⁹ Ову годину наводи и: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 32; Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 38, 39.

¹⁸⁰ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 16, 17, 32.

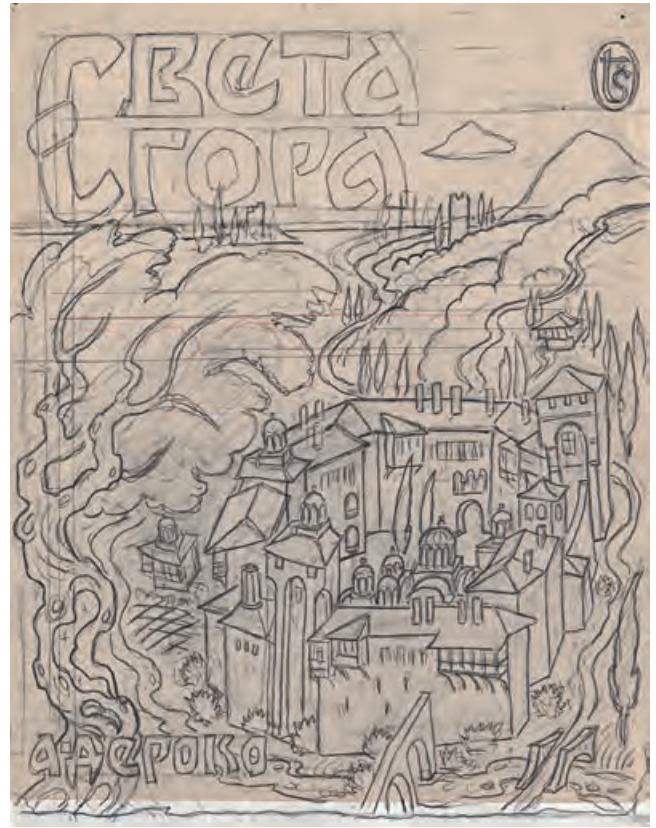
¹⁸¹ Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 57.

¹⁸² Зоран М. Јовановић, нав. дело, 17 – наводи да је књига штампана 1967. као и: Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 61; 1970. штампано је и енглеско издање књиге Athos – A. Deroko, *Athos the Holy Mountain*, на: https://www.kupindo.com/HriSCANSTVO/45793093_A-DEROKO-ATHOS-THE-HOLY-MOUNTAIN приступљено 9. марта 2020.

¹⁸³ Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, нав. дело, 61.

Поїлед на Сїуденицу крoз йрозор конака (1)
кат. бр. 48

Нацрїї за насловну сїрану књиїе „Света Гора“
кат. бр. 50

Хиландар, 1984
кат. бр. 51

О Хиландару Дероко пише: „Иначе, у манастиру није ‘општежиће’. Сваки монах има своју ћелију (собу, кујну, и шта још хоће, стамбене кризе нема јер места је било за двеста до двеста педесет калуђера некада, сада их је двадесет четворица ...), сам себи кува на пространом огњишту, прастарој монументалној оцаклији.“¹⁸⁴

Дероко је о Хиландару писао и у студијама *Из наше материјалне прошлости* и *Конаци манастира Хиландара* са Слободаном Ненадовићем.¹⁸⁵

„Конаци као обруч штите унутарње двориште са старом црквом. Доњим спратовима својим они су према шуми затворени као тврђава. Тешке је борбе некада требало водити са гусарима, па и правом војском Каталонаца, који су пљачкали манастире и продавали монахе у робље“¹⁸⁶ пише Дероко, док је његов хоризонтално оријентисани поглед на Хиландар у Уметничкој збирци САНУ из 1984. варијанта вертикално оријентисаног нацрта за корице његове књиге *Света Гора*, са годином 1977. у сигнатури публиковане верзије¹⁸⁷ и са дрветом пребаченим са леве на десну страну.

Хиландар из Уметничке збирке датован је у годину када је аутор своје цртеже и поклонио Академији (1984), али још 1981. је, као један од највећих познавалаца и ревносни истраживач наших старина, Дероко рекао: „У манастире не идем више уопште. А и кад бих могао, због година и снаге,

од којих првих имам већ много а другог још мало, не бих тамо ишао откако је светом овладао овај бучни туризам. Изгубљен у бесмучној гужви, човек више не може ништа ни да види на да пристojно доживи.“¹⁸⁸

Осим документарних ведута, које илуструју Дероков професионални интерес, као сликар Дероко је радио ведуте и у мало другачијем, екстремније експресивном изразу. За Дероков опус је карактеристична ведута *Сећање на Толедо* из октобра 1969. из Академијине Збирке. Иако само варијанта слике са истим мотивом, коју је Дероко излагао и са којим се фотографисао, ова ведута сажима уметникове утиске из посета бројним уметничким музејима.

„Ел Греко витла исто тако усковитланим али већ замишљеним неземаљским визијама па му ни тела људска нису анатомски коректна већ прилагођена општем ефекту визије. Тако и композиција. Тако и боја. Тако и пејзаж (онај величанствени ‘Толедо’ у Америци)“,¹⁸⁹ пише Дероко објашњавајући да је „уметност најплеменитије узбуђење“ и слика свој Толедо са готово исте тачке са које Ел Греко посматра Толедо на поменутој ведути која се данас чува у Метрополитен музеју у Њујорку.¹⁹⁰ „Узбуђења има свуда где има ма и мало уметности и човека који је спреман да се преда том узбуђењу. Не мора то бити Ел Греков мост на Таху у Толеду и

¹⁸⁴ Александар Дероко, *А ондак је...*, 236.

¹⁸⁵ Зоран М. Јовановић, нав. дело, 17, 30.

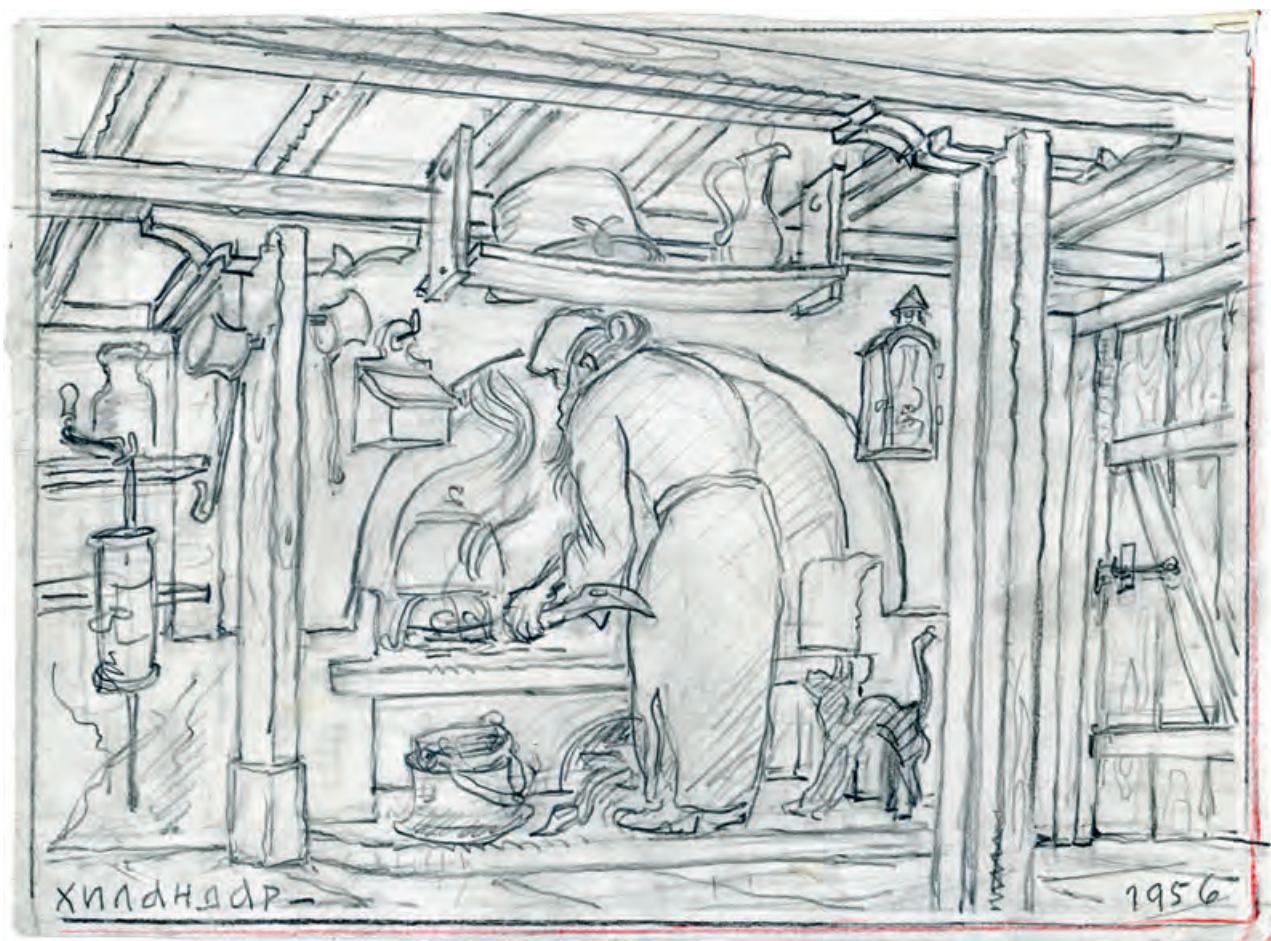
¹⁸⁶ Александар Дероко, *А ондак је...*, 236.

¹⁸⁷ Према репродукцији у: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 29.

¹⁸⁸ „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 328.

¹⁸⁹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 273.

¹⁹⁰ Александар Дероко, *А ондак је...*, 298 – из интервјуа новинару Драгославу Адамовићу за *Полишику*, поводом осамдесетог рођендана А. Дерока.

Монах уз оїњишїе, 1956
кат. бр. 81

Сећање на Толедо, 1969. (?)

кат. бр. 57

Дероко са својом ведутом са мостом у Толеду

Документација Галерије САНУ, инв. бр. 8301/1-2

Прва слева изложена слика је са мотивом Толеда

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9

сећање на исти приказ записан на платну у Њујоршком музеју [...] то може бити и камен под чем-пресима уврх гробља на Корчули са именом дивног, ведрог Петра Палавичинија, или сасвим мала плоча са именом Растка Петровића, у трави на гробљу у Вашингтону. [...] И дуги прсти Ботичелија [...], све што може узбуђивати, и почетак Вијоновог *Тесшаменша* и тужна строфа Дисова. Све то – и како кога и како у ком тренутку...“¹⁹¹

Пишући о Ел Греку, Веласкесу и Гоји, великанима шпанског сликарства које је ценио, Дероко је изнео и свој став о улози савременог сликара: „У време када није било фотографских апарата, а нарочито не филмова у боји, требало је ‘што при-

родније’ представљати. Данас се од сликарства не тражи ни да прича, објашњава, чак ни да било шта представља; оно се свело на мали формат. Отишло је сувише у анализу и сажетост и одбацило све што није чисто сликарска вредност. А ко је данас у стању и да направи онако велика и сликарски богато испуњена платна?“¹⁹²

Многе Дерокове ведуте датоване су у 1957. годину. Без обзира на то да ли су тада ове из Уметничке збирке реално и настале, или само илуструју сећање сликара на ову годину, 6, 10. и 15. мај 1957. су датуми које носе две париске ведуте.

Дероко је више пута био у Паризу: ту је полагао испите за војног пилота 1915¹⁹³, друговао са

¹⁹¹ Александар Дероко, *А ондак је...*, 301, 302 – из интервјуа новинару Драгославу Адамовићу за *Полиџику*, поводом осамдесетог рођендана А. Дерока.

¹⁹² Александар Дероко, *А ондак је...*, 273–274, 275.

¹⁹³ Исто, 183.

Поїлед на Београд, 1973
кат. бр. 58

Растком и са њим упознавао париску културну елиту 1927, а пишући о Растку присећао се да је касније у Париз опет долазио, углавном са супругом, и да су увек бацали пару у Сену пожелевши да се изнова врате у „град светлости“.¹⁹⁴ Цртежи у Уметничкој збирци САНУ датовани су у 1957. када је забележено да је уметник Париз посетио приликом конгреса конзерватора.¹⁹⁵

Дероко је тада са Иванком био и у Напуљу, одакле води порекло двојни аутопортрет са супругом у једној пицерији, датован у 29. јули 1957, а августа 1957. уметник свој цртеж бродића на једра лочица у Барлету (*Барка*, 1957).¹⁹⁶

Дерокове водите из Уметничке збирке САНУ готово увек су насељене људима (осим *Рибарској чамци*, погледа на Хиландар за корице књиге о Светој Гори и варијанте погледа на манастир из 1984). У њима готово да се осећа и присуство самог уметника, као део његовог животног путописа, белешка са неког путовања или слика његовог вољеног родног Београда, а понекад га и сретнемо у том окружењу, као на *Аушојоршрејшу* (кат. бр. 8) за штафелајем на обали Саве.

У Уметничкој збирци САНУ бројни су Дерокови радови настали као илустрације за књиге његових пријатеља, људи из круга које је са супругом Иванком редовно окупљао „око овалног стола“ у њиховом дому.

Јасно издвојену целину у фонду Уметничке збирке чини низ илустрација које је Дероко изра-

дио са мотивима из сеоског живота, углавном као илустрације за поменути роман Моме Димића о Толи Манојловићу у периоду од 1982.¹⁹⁷

Средњовековне фреске инспирисале су Дерока и у свакодневним животним стварима: тако, као Софија, Божија премудрост, која инспирише Светог Јована док пише Јеванђеље, или Светог Луку док слика икону, Тола Манојловић инспирише свога творца Мому Димића, понекад и у присуству самог сликара који све то бележи.

„Иначе, где су кости монаха помрлих у току векова?“ пита читаоца Дероко у *Хиландарском џушојису*. „Изван манастира је мала црква на гробљу. Али гробља скоро и нема. Испод цркве је костурница. Ту је све, јер поступак је овакав: Сваки монах има свог духовног оца. Овај га је увео у свет богоугодника. Кад старији умре, сахране га просто у земљу, без ичега (‘земља јеси ...’). После три године онај млађи откопа гроб. Дотле су већ кости остале потпуно чисте. Прелије их вином и спусти у заједнички подрум испод костурнице (а костурница је већ сама подрум цркве). Лобање су, пак, поређане на полице једна до друге и на златно-жутом челу им пише име и година. У костурници су тако сви зидови околу покривени. Прозора нема. Гледају тамне очи: Memento mori!“¹⁹⁸

У својим алегоријским композицијама са црном светлошћу из Уметничке збирке САНУ, Александар Дероко слика лобање сличне онима које је видео у хиландарској монашкој костурници, док људско

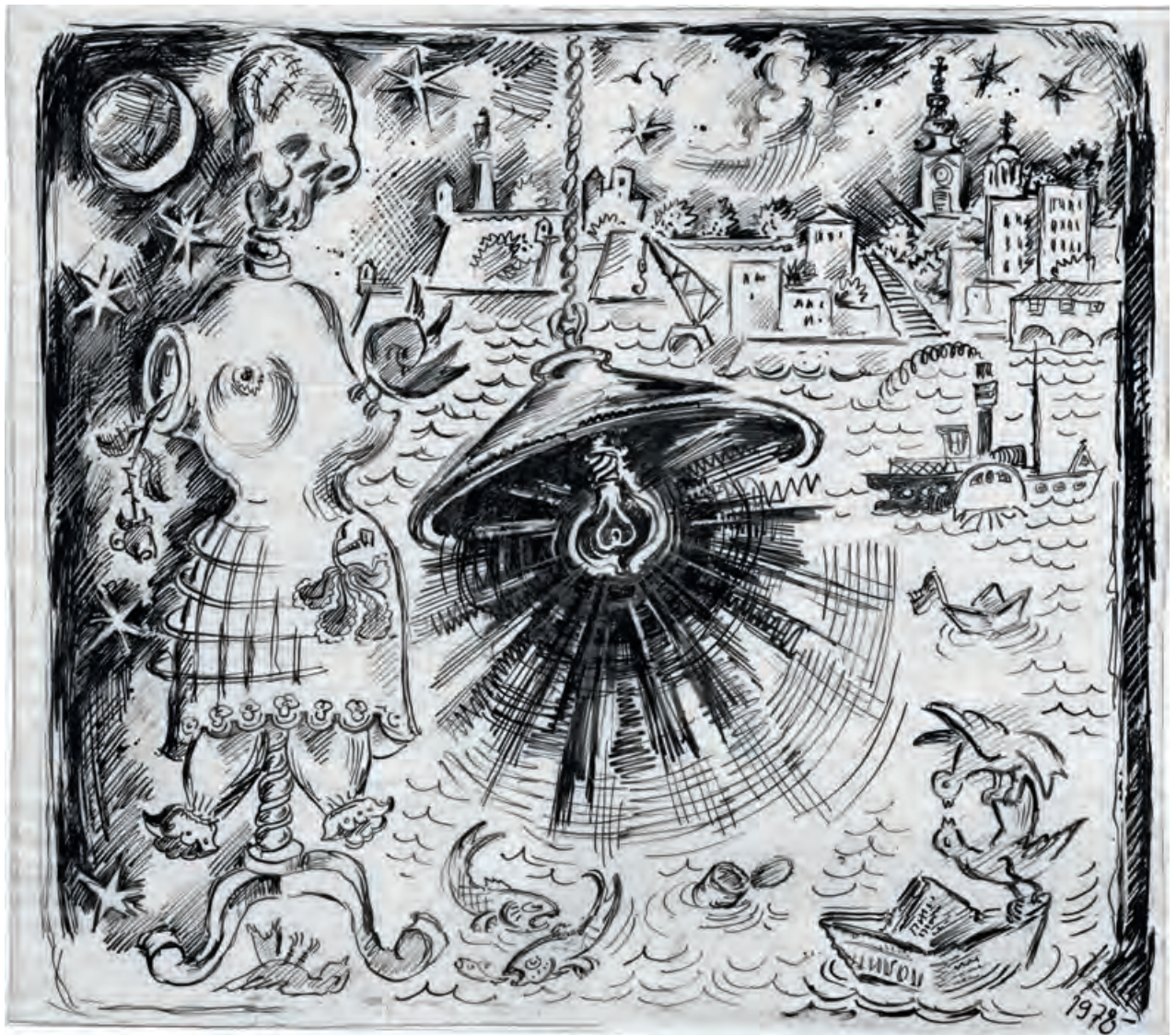
¹⁹⁴ Александар Дероко, *А ондак је...*, 192, 193.

¹⁹⁵ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла рукописа бр. 2, документ: *Пушовања*.

¹⁹⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла рукописа бр. 2, документ: *Пушовања* – Дероко наводи да је 1957. са Светозаром Радојчићем био у Италији.

¹⁹⁷ Мома Димић, *Живео живиш Тола Манојловић*, Београд: Ново дело, 1986, 255.

¹⁹⁸ Александар Дероко, *А ондак је...*, 237.

Црна светлост, 1978
кат. бр. 133

Александар Дероко у костурници
манастира Хиландара, са легендом
написаном уметниковом руком

Архив САНУ, Историјска збирка 14678,
Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5,
Породица, А. Дероко, лично

време истиче у клепсидри, пред непроменљивом панорамом Београда и Победником, крај леша птичице под старом кројачком лутком, за младе парове заљубљених – људи и голубова – почиње ново пролеће.

Суоченог са размишљањима о сопственој пролазности, о коначности живота, срећемо га у годинама боловања у старости... И можда није случајно што у појединим Дероковим композицијама са лобањама препознајемо атмосферу слика младог, прерано умрлог сликара Игора Васиљева. Дероко је о свом уметничком опредељењу напоменуо да је у младости ценио дадаизам, а да би, да је „икада био прави сликар“ постао надреалиста и да би преко свог ученика Шејке, покушао да делује у кругу Медиале. Знамо да је Дероко касније сликарски друговао и узајамно сликао портрете са, овом кругу блиским, Милићем од Мачве. „Кроз много шта сам и ја прошао (ако ништа друго, оно

шест пута сам лежао на операционом столу – и то три пута чак под пуном анестезијом – и после свега се будио и кроз полусвест и подсвест можда више наслућивао и од самог Фројда, а да не помињем она ратовања или оно мало Бањичког логора који се за мене завршио на Јајинцима).“¹⁹⁹

Реминесценције на средњовековну архитектуру, али и скулптуру и сликарство и народну уметност, које је тако дуго и помно током читаве каријере Дероко проучавао на терену, прожимају његов сликарски опус. Нарикаче у *Ойлакивању* и Рахила која плаче на гробљу са стећцима у подножју моста преко кога се у Албанију повлачила српска војска, на Дероковим ланетима преузете су са византијских и српских фресака. Сигурно није случајно Дероко варијацију овог мотива искористио као илустрацију у својој мемоарској књизи из осамдесетих година уз интервју који је, као млади научник, истраживач средњовековне уметности,

¹⁹⁹ „Куће и други неимарски дани“, *Градина*, 8–9, 1981. у: Александар Дероко, *А ондак је...*, 328, 329.

Пешар у Студеници, 1967

кат. бр. 131

Ламентш над Србијом 1813

кат. бр. 111

Детаљ фреске Страшног суда у цркви у Липљану

Липљанска црква, Страшни суд,

на: <https://www.blagofund.org/Archives/Lipljan//sr/Pictures/Interior/Narthex/282N2956.html> приступљено 29. марта 2020

Композиција *Велики океан*, сликана, а не цртана варијанта, налазила се на зиду у уметниковом стану Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 5, Породица, А. Дероко, лично

дао за *Време* 1934. године Милошу Црњанском (1956. аутору *Ламенија над Београдом*).²⁰⁰

О конкретном начину интерпретације и степену преузимања изворног мотива са црквеног живописа, најбоље сведочи поређење оригиналне фреске и конкретног ликовног рада Александра Дерока. Комбиновањем симбола, као пиктограмима свог особеног, надреалистичког језика, Дероко слободно комуницира са посматрачем.

Осушене руже у вази, сусрети месеца и сунца на фону звезданог неба, по коме лете авиони, кројачке лутке, сијалице које бацају црну светлост, голунице са маслиновом гранчицом, воде океана персонификоване ликовима са средњовековних фресака и често премошћене реке којима плутају људи, рибе и њихови костури, бродови и чамци сустижући једни друге у незадрживом ковитлацу даље причају и приводе крају уметникову епопеју.

²⁰⁰ Александар Дероко, *А ондак је...*, 293–297.

Из цркве у Лиљану
кат. бр. 117

Велики океан (из Лиљана)
кат. бр. 118

Тематски каталог радова Александра Дерока у Уметничкој збирци САНУ¹

Аутопортрети²

1. *Аутопортрет са кайом*, 1922³

туш на папиру, 292 × 210 mm

сигн. д. д.: 1922

инв. бр. 942

поклон аутора 1984⁴

2. *Аутопортрет*, 1943

темпера на картону, 554 × 420 mm

сигн. д. л.: 1943

инв. бр. 858

3. *Шарени аутопортрет*, 1972

темпера на картону, 478 × 355 mm

сигн. д. л.: септ / 972

инв. бр. 862

4. *Аутопортрет са шелефоном*, 1974

темпера на картону, 718 × 440 mm

сигн. г. л.: 16⁰¹IX-974 / на дан мог / 80-ог рођендана;

г. д.: Иванки

инв. бр. 866

5. *Аутопортрет у џлавам*, 1975

темпера на картону, 500 × 355 mm

сигн. с. л.: нов / 975

инв. бр. 867

6. *Аутопортрет*, 1977

темпера на картону,

485 × 340 mm

сигн. д. д.: 1977

инв. бр. 869

¹ Каталог је приређен на основу података које је прикупила Оливера Миљковић.

² У оквиру тематских целина, где је то било могуће, радови су поређани према времену настанка. Црном бојом су штампани редни бројеви оних каталошких јединица чије су репродукције публиковане у већем формату, у оквиру текста; ружичастом бројеви јединица чија се репродукција публикује у оквиру *Темајској каталога*.

³ Варијанта оваког аутопортрета датована у исту годину чува се у Народном музеју у Београду.

⁴ За све остале радове за које није наведен начин набавке подразумева се да су део ауторовог поклона из 1984. године.

7. *Аушћојорџреј са наочарима*, 1980
 темпера на картону, 688 × 490 mm
 сигн. д. л.: 1980
 инв. бр. 870/1
 (на полеђини *Жена лежи пред ојледалом*, 1980?)

8. *Сликар пред панорамом Београда*⁵
 туш, оловка, бела темпера
 на папиру, 453 × 370 mm
 без сигн.
 инв. бр. 936

9. *Идентичности I*⁶
 туш на папиру, 304 × 194 mm
 без сигн.
 инв. бр. 938/2

10. *Идентичности II*, 1983⁷
 туш на папиру, 304 × 230 mm
 сигн. д. л.: 1983
 инв. бр. 938/1

11. *Укршћени њорџреји и женски акти I*, 1962
 оловка на папиру, 262 × 330 mm
 сигн. г. л.: 1962
 инв. бр. 894

12. *Сликање аушћојорџреја*, 1972
 темпера на картону, 680 × 492 mm
 сигн. г. л.: 1972
 инв. бр. 861

13. *Аушћојорџреј са сурџуом*, 1973
 темпера на картону, 490 × 665 mm
 сигн. д. л.: 1973
 инв. бр. 865

14. *Укршћени њорџреји и женски акти II*, 1980
 туш на папиру, 298 × 365 mm
 сигн. д. л.: 1980 / Ал. Д.
 инв. бр. 895

⁵ Верзија овог дела изложена у Народном музеју у Београду 1984. у сигнатури датована је у 1980. годину – Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9. Три варијанте овог дела које се данас чувају у Народном музеју заведене су као *За шџафелајем* и *За шџафелајем на Ушћу*, 1979.

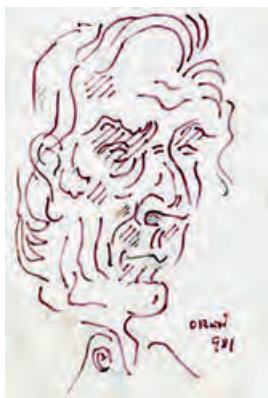
⁶ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (114) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁷ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (115). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

Портрети

15. *Портрети Светије Мандића I*, 1967
фломастер на папиру, 347 × 217 mm
сигн. д. д.: фебр / 967
инв. бр. 940

16. *Портрети Марина Таршаље*, 1976
темпера на картону, 492 × 337 mm
сигн. д. л.: 13.I./ 976
инв. бр. 868

17. *Портрети (Светије Мандића II или) Бојдана Бојдановића*, 1981
фломастер на папиру, 260 × 172 mm
сигн. д. д.: октоб / 981
инв. бр. 941

18. *Портрети Бојдана Бојдановића*
фломастер на папиру, 288 × 260 mm
сигн. г. д.: Друг / Б. / Б
инв. бр. 945

19. *Портрети Милића од Мачве I*, 1983
оловка на папиру, 262 × 170 mm
сигн. д. д.: 1983 / од Мачве / Милић
инв. бр. 943

20. *Портрети Милића од Мачве II*, 1983
оловка на папиру, 260 × 174 mm
сигн. д. д.: 10/IV/83
инв. бр. 944

21. *Портрети Моме Димића I*, 1983
оловка на папиру, 275 × 192 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 934

22. *Портрети Моме Димића II*, 1983
оловка на папиру, 249 × 178 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 935

Анатомске студије, фигуре

23. *Ноге са стране I*, 1959
оловка на папиру, 387 × 255 mm
сигн. д. д.: 1959
инв. бр. 2445
поклон Слободана Ненадовића 1997

24. *Ноге са стране II*, 1959
оловка на папиру, 420 × 296 mm
сигн. д. д.: 1959
инв. бр. 2446
поклон Слободана Ненадовића 1997

- 25.** Ноће са леђа, 1959
оловка на папиру, 390 × 250 mm
сигн. д. д.: 1959
инв. бр. 2447
поклон Слободана Ненадовића 1997

- 26.** Студија II, 1959
оловка на папиру, 422 × 298 mm
сигн. д. д.: 1959
инв. бр. 963

- 27.** Наја жена са леђа, 1959
оловка на папиру, 438 × 316 mm
сигн. д. д.: 1959
инв. бр. 966

- 28.** Доњи део тела са леђа
оловка на папиру, 500 × 352 mm
сигн. д. д.: В
инв. бр. 2449
поклон Слободана Ненадовића 1997

- 29.** Ноће са предње стране
и антички фриз, 1959
оловка на папиру, 423 × 293 mm
сигн. д. д.: 959
инв. бр. 2448/1
(на полеђини Тимџанон и шака)
поклон Слободана Ненадовића 1997

- 30.** Тимџанон и шака, 1959
оловка на папиру, 423 × 293 mm
без сигн.
инв. бр. 2448/2
(на полеђини Ноће са предње стране и антички фриз)
поклон Слободана Ненадовића 1997

31. Руке
оловка на папиру, 421 × 294 mm
без сигн.
инв. бр. 965

32. Жена се свлачи, 1965
туш на папиру, 350 × 263 mm
сигн. д. л.: 965
инв. бр. 887

33. Веснине ноје, 1973
оловка на папиру, 493 × 378 mm
сигн. д. д.: Весна / 18–IX–973
инв. бр. 960

34. Сцудија I, 1973
оловка на папиру, 418 × 368 mm
сигн. д. д.: Весна / 18–IX–973
инв. бр. 962

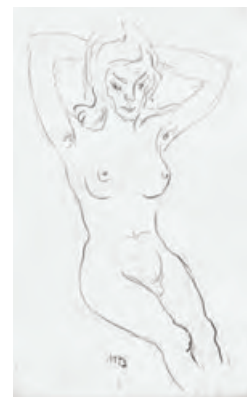
35. Ноје, 1973
оловка на папиру, 491 × 330 mm
без сигн.
инв. бр. 959

36. Сцудија ноју, 1973
оловка на папиру, 426 × 335 mm
сигн. д. д.: Весна / 18–IX–973
инв. бр. 961

⁸ Слика са истим мотивом датована је у 1970. годину – Ж. М., нав. дело; слична цртана композиција, идентичног назива, сигнатуром датована у 1983, публикована је у: Група аутора, нав. дело (102).

37. Две сџудије, 1973
оловка на папиру, 502 × 359 mm
сигн. д. д.: Весна / 18-IX-973
инв. бр. 964

38. Женски акѝ, 1973
оловка на папиру, 576 × 360 mm
сигн. д. с.: 1973
инв. бр. 958

39. Лежећи женски акѝ
оловка на папиру, 290 × 417 mm
без сигн.
инв. бр. 967

40. Женски акѝ са чарајама
туш, оловка на папиру, 410 × 429 mm
без сигн.
инв. бр. 968

41. Жена ѝред оїледалом
(прво евидентирано као *Две жене*), 1980
темпера на картону, 459 × 650 mm
сигн. д. д.: 1980
инв. бр. 871

42. Жена лежи ѝред оїледалом, 1980. (?)
оловка на папиру, 688 × 490 mm
без сигн.
инв. бр. 870/2
(на полеђини *Аушойорѝреѝа са наочарима*, 1980)

43. Сликар и девојчица, 1983⁸
туш на папиру, 292 × 202 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 937

Мртве природе

44. Знамења великој рајши 1912–1918⁹
туш на папиру, 305 × 209 mm
без сигн.
инв. бр. 978

45. Хаљине стрељаних
туш на папиру, 252 × 183 mm
сигн. г. д.: Хаљине / стрељаних
инв. бр. 977

Ведуте¹⁰

46. Град Смедерево I
туш на папиру, 338 × 256 mm
сигн. д. д.: А. Д.
инв. бр. 956

47. Град Смедерево II
туш и оловка на папиру, 202 × 253 mm
сигн. г. с.: А. Д.
инв. бр. 957

48. Поїлед на Сїуденицу кроз ѓрозор конака I¹¹
оловка на папиру, 704 × 503 mm
без сигн.
инв. бр. 2132/1
(на полећини Поїлед на Сїуденицу
кроз ѓрозор конака II)
поклон Слободана Ненадовића 1997

49. Поїлед на Сїуденицу кроз ѓрозор конака (II)
оловка на папиру, 704 × 503 mm
без сигн.
инв. бр. 2132/2
(на полећини Поїлед на Сїуденицу
кроз ѓрозор конака I)
поклон Слободана Ненадовића 1997

⁹ Идентична композиција, названа *Знамења великој рајши*, публикована у: Група аутора, нав. дело (79) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији. Слична композиција, која се чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Одличја из свейској рајши*.

¹⁰ Приближна хронологија успостављена је у оквиру сваког топонима, а у складу са временом боравка уметника на том месту.

¹¹ Скица за слику *Пролеће у Сїуденици*, 1979. (1987. слика је била у власништву аутора, репродукција се чува у Документацији Галерије САНУ, инв. бр. 3591). Слика са истим мотивом излагана је у Културном центру 1980. (снимак из Документације Галерије САНУ, инв. бр. 8299/6).

50. *Нацрт за насловну страну књиџе „Света Гора“*

оловка на папиру, 602 × 473 mm

без сигн.

инв. бр. 2130

поклон Слободана Ненадовића 1997

51. *Хиландар*, 1984

фломастер и оловка на папиру, 430 × 538 mm

сигн. д. д.: Ал. Д. 984

инв. бр. 946

52. *Париз I*, 1957¹²

оловка на папиру, 383 × 161 mm

сигн. д. с.: 6-V-957

инв. бр. 922

53. *Париз II*, 1957

оловка на папиру, 220 × 327 mm

сигн. д. л.: 10/V/957;

д. д.: 15-V-957

инв. бр. 923

54. *Барка*, 1957¹³

туш на папиру, 138 × 202 mm

сигн. д. д.: Barletta / 23/VIII/957

инв. бр. 955

55. *Бродоградилшће*¹⁴

фломастер на папиру, 213 × 310 mm

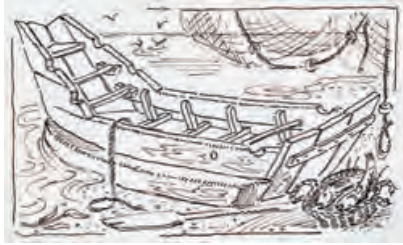
без сигн.

инв. бр. 952

¹² Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, датована у исту годину, заведена је као *Улица у Паризу*.

¹³ Слична композиција у Народном музеју у Београду, настала исте године, заведена је као *Једрилица на обали*.

¹⁴ Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Бродови на обали* и у сигнатури је датована у 1957. и лоцирана у Кјођу (*Chioggia*).

56. Рибарски чамац¹⁵
фломастер на папиру, 248 × 426 mm
без сигн.
инв. бр. 951

57. Сећање на Толедо, 1969. (?)¹⁶
туш на папиру, 286 × 215 mm
сигн. д. л.: Toledo – octubre – 969
инв. бр. 921

58. Пољед на Београд, 1973
темпера на картону, 500 × 690 mm
сигн. г. д.: 1973
инв. бр. 864

59. Између Авале и Калемегдана. Родни крај¹⁷
фломастер на папиру, 390 × 297 mm
сигн. г. л.: Родни крај; г. д.: Авала;
с. л.: Калемегдан; д. л.: 1910 год.;
д. д.: Река / Сава / Воз / за кланицу
инв. бр. 969

Апстрактне композиције

60. Ајстиракција I, 1972
темпера на картону, 685 × 490 mm
сигн. д. д.: 3-XI-72
инв. бр. 859

61. Ајстиракција II, 1974
уље на картону, 498 × 690 mm
без сигн.
инв. бр. 875

62. Ајстиракција III, 1977
темпера на картону, 411 × 610 mm
сигн. д. д.: Ал. Д. / 1977
инв. бр. 863

63. Ајстиракција IV¹⁸
туш на папиру, 340 × 400 mm
без сигн.
инв. бр. 876

¹⁵ Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Рибарски чамац* и датована је у 1960.

¹⁶ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (110) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

¹⁷ Готово идентична композиција публикована у: Група аутора, нав. дело (73) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

¹⁸ Ова композиција је у: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 58, репродукована оријентисана вертикално.

64. Ајсџракиција V

темпера на папиру, 320 × 360 mm
без сигн.
инв. бр. 877

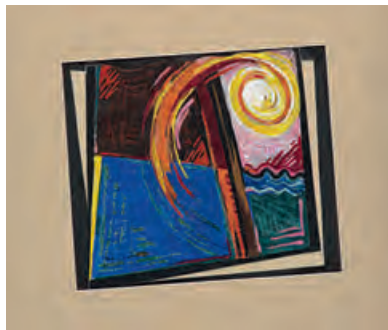
Жанр сцене¹⁹

65. Мајка кува кафу²⁰

туш на папиру, 325 × 188 mm
без сигн.
инв. бр. 939

66. Аласи, 1973²¹

темпера на картону, 499 × 693 mm
сигн. д. с.: Још једна / прича из / Београда
мога детињства
инв. бр. 874

67. Јеројлан 1910. године,²² 1983

туш, бела темпера на папиру, 290 × 217 mm
сигн. д. л.: Јероплан 1910. год.; д. д.: 1983
инв. бр. 971

68. Нацрт за насловну сџрану књиџе

„А ондак је лејџиџо јеројлан наџ Беџтраџом“, 1983
оловка на папиру, 675 × 692 mm
сигн. д. д.: Ал. Д. (двоструко, преклопљено) / 1983
(98 удвојено) / Ал. Д.
инв. бр. 2131
поклон Слободана Ненадовића 1997

69. А ондак је лејџиџо јеројлан наџ Беџтраџом

фломастер на папиру, 382 × 257 mm
без сигн.
инв. бр. 970

¹⁹ Следи се приближна хронологија приказиваних тема и мотива у складу са уметниковом биографијом.

²⁰ Ова композиција у САНУ првобитно је била забележена као *Иванка кува кафу*. У: Марија Вранић-Игњачевић, Дубравка Милошевић, *Легенде Београдској универзитетској, Александар Дероко (1894–1988). Кашалџи изложбе*, Београд: Универзитет у Београду; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду, 2004, 20, на: www.arh.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/11/Aleksandar_Deroko_Legende_Beogradskog_univerziteta-katalog_izlozbe.pdf, приступљено 9. марта 2020. Идентична женска фигура с леђа, укомпонована са фигуром Стевана Сремца идентификована је и од самог Дерока у потпису као његова мајка у својој кухињи. Слична композиција чува се у Народном музеју под називом *Штеван Сремац у кујни моје мајере* и датована је у 1978.

²¹ Слика је излагана у Културном центру на изложби А. Дерока коју је организовала Галерија САНУ 1980.

²² Александар Дероко, *А ондак је...*, варијанта цртежа без дечака који учи да плива, већ са бродом у средишту, репродукована је у истоименој књизи на корицама (цртеж за омот корица је колорисан). Готово идентична композиција, именована је *Далекџ време Младџости*, публикована у: Група аутора, нав. дело (75) – Могуће је да је Дероко САНУ поклониџ цртеж намењен наведеној публикацији.

70. *Први јеројлан над Београдом*²³
туш на папиру, 273 × 197 mm
сигн. д. с.: Први јеројлан над Београдом
инв. бр. 972

71. *Берба и муљање јрожђа на Искији 1918.*²⁴
туш на папиру, 398 × 274 mm
сигн. д. л.: Ischia – 918.
инв. бр. 924

72. *Пејрова црква у Расу (1920)*²⁵
туш, бела темпера на папиру, 307 × 207 mm
сигн. д. д.: Петрова / црква / у Расу / 1920. год
инв. бр. 909

73. *Једно сећање на 1926. годину, 1972*
уље на картону, 493 × 690 mm
сигн. д. л.: Једно сећање на 1926 год; д. д.: 972
инв. бр. 860

74. *Раско на Лиму (1922)*²⁶
оловка на папиру, 277 × 200 mm
сигн. д. д.: 1922
инв. бр. 948

75. *Раско на йрају*
фломастер на папиру, 282 × 167 mm
без сигн.
инв. бр. 949

76. *Човек и њас сјавају, 1940*²⁷
туш на папиру, 201 × 250 mm
сигн. д. д.: Ал. Д. / -940
инв. бр. 926

77. *Београд у сећањима 1941–1944*
оловка на папиру, 412 × 295 mm
без сигн.
инв. бр. 973

²³ Идентична композиција, датована у период 1980–1984. именована је *Први аеројлан над Београдом*, публикована у: Група аутора, нав. дело (74) – Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

²⁴ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (108) – датована је у 1982. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Вино из Италије*.

²⁵ Репродуковано у: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 20.

²⁶ Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *На реци Лиму*, а из сигнатуре се види да је настала „по скици из 1920.“

²⁷ Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Одмор*.

78. *Из стйрашних іодина I*
туш на папиру, 255 × 186 mm
без сигн.
инв. бр. 974

79. *Из стйрашних іодина II*²⁸
туш, фломастер на папиру, 315 × 230 mm
без сигн.
инв. бр. 975

80. *Из стйрашних іодина III*
туш, фломастер на папиру, 310 × 220 mm
без сигн.
инв. бр. 976

81. *Монах уз оїњишше*, 1956²⁹
оловка на папиру, 197 × 265 mm
сигн. д. л.: ХИЛАНДАР; д. д.: 1956
инв. бр. 947

82. *У найуљској иицерији*, 1957³⁰
оловка, фломастер на папиру, 483 × 392 mm
сигн. д. л.: Napule / 29-VII-957
инв. бр. 920

83. *Чейири ванземаљске силе*
оловка на папиру, 390 × 275 mm
сигн. д. д.: четири ванземаљске силе
инв. бр. 931

²⁸ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (83) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

²⁹ Слична композиција публикована је у: Александар Дероко, *Из мајеријалне културе прошлости. Етнографске белешке*, Споменик САНУ, СХП, Београд 1963, сл. 11 са потписом „оцак-кухиња у једној келији“.

³⁰ Пречишћена варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Италија – у кафани*.

84. *Kad ioshete irvenaci*³¹
туш на папиру, 399 × 275 mm
без сигн.
инв. бр. 925

85. *Zhešela*³²
фломастер на папиру, 387 × 278 mm
без сигн.
инв. бр. 928

86. *U slavu Sezana*, 1983³³
туш на папиру, 374 × 290 mm
сигн. д. л.: 1983; д. с.: Живијо / Сезан
инв. бр. 893

87. *To la i dve babe*³⁴
оловка на папиру, 430 × 295 mm
без сигн.
инв. бр. 930

88. *Kad se To la kladijo...*³⁵
туш на папиру, 410 × 290 mm
без сигн.
инв. бр. 933

³¹ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (109) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклонил цртеж намењен наведеној публикацији. Слична композиција публикована је две године касније у: Мома Димић, *Живео живој...*, 192; Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Шљивовица из Шумадије*.

³² Елементи ове композиције публиковани су у: Мома Димић, *Живео живој...*, 88; Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Косач*.

³³ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (106). Могуће је да је Дероко САНУ поклонил цртеж намењен наведеној публикацији. Слична композиција публикована је две године касније у: Мома Димић, *Живео живој...*, 151; Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Каршароши*.

³⁴ Слична композиција публикована је у: Мома Димић, *Живео живој...*, 122.

³⁵ Слична композиција публикована је у: Мома Димић, *Живео живој...*, 52; Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Kad se To la oiklađivao*.

89. *Тола инспирише Мому Димића*³⁶
оловка на папиру, 383 × 274 mm
без сигн.
инв. бр. 932

90. *Мома, Тола и ја*, 1983³⁷
туш на папиру, 399 × 307 mm
сигн. д. л.: За Толу и Мому –; д. с.: 1983
инв. бр. 927

91. *Сцена у кафани*
оловка, фломастер на папиру, 338 × 262 mm
без сигн.
инв. бр. 929

Мотиви са теренских истраживања

92. 1–6 *Шести кружних рељефа из средњег века*
туш на папиру, 520 × 393 mm
1. сигн. д. л.: Раваница
2. сигн. д. д.: Охрид
3. сигн. д. л.: Дечани
4. сигн. д. д.: Равена
5. сигн. д. д.: Каленић
6. сигн. д. л.: Хиландар
инв. бр. 896

98. *Мотиви са сјуденичке скулишуре*³⁸
туш на папиру, 277 × 204 mm
без сигн.
инв. бр. 904

99. *Мотиви са дечанске скулишуре*³⁹
туш на папиру, 272 × 202 mm
без сигн.
инв. бр. 906

³⁶ Варијанта овог дела, које се данас чува у Народном музеју у Београду, заведена је као *Толин дух бди над Момом*.

³⁷ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (107). Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Готово идентична композиција публикована је у: Мома Димић, *Живео живош...*, 210

³⁸ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (80) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

³⁹ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (86) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

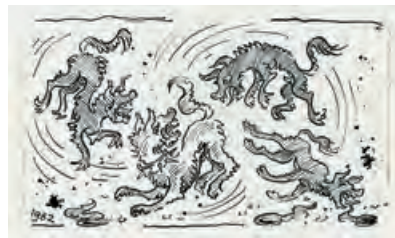
100. *Трајом ишчезлих коњаничара*⁴⁰
туш на папиру, 312 × 219 mm
без сигн.
инв. бр. 905

101. *Орфеј (Давид?)*
туш на папиру, 175 × 128 mm
без сигн.
инв. бр. 908

102. *Изгнанство из раја*
(Композиција према дуборезу из *Светиої Сїаса*)⁴¹
туш на папиру, 321 × 219 mm
сигн. д. д.: Изгнање из Раја
инв. бр. 899

103. *Пас и шри вука I*, 1982
туш на папиру, 189 × 320 mm
сигн. д. л.: 1982
инв. бр. 917

104. *Вечитио човечанство.*
*Пас и шри вука II*⁴²
туш на папиру, 287 × 212 mm
без сигн.
инв. бр. 918

105. *Голуб и два вука*
туш на папиру, 178 × 229 mm
сигн. д. д.: Ал. Д.
инв. бр. 919

⁴⁰ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (88) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁴¹ Слична композиција, сигнирана *Светиої Сїас*, публикована у: Група аутора, нав. дело (87) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁴² Готово идентична композиција, именована *Вечитио човечанство*, публикована у: Група аутора, нав. дело (81) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поконио цртеж намењен наведеној публикацији.

106. *Две наје девојчице*, 1925⁴³

туш на папиру, 272 × 163 mm

сигн. д. д.: 1925

инв. бр. 915

107. *Девојчице на сестринском гробљу*, 1983⁴⁴

туш на папиру, 305 × 210 mm

сигн. д. д.: 1983

инв. бр. 916

108. *Свети Ђорђија и Ева*⁴⁵

туш на папиру, 296 × 392 mm

сигн. г. д.: Ева; д. д.: Св. Ђорђија

инв. бр. 900

109. *Свети Ђорђе убија аждају*⁴⁶

туш на папиру, 272 × 143 mm

без сигн.

инв. бр. 907

110. *Алеџоријска композиција*

са арханђелом Михаилом

оловка на папиру, 900 × 628 mm

без сигн.

инв. бр. 2129

поклон Слободана Ненадовића 1997

111. *Ламенти над Србијом 1813*

темпера на картону, 680 × 500 mm

без сигн.

инв. бр. 873

112. *Ламенти*

туш на папиру, 365 × 262 mm

без сигн.

инв. бр. 914

113. *Ойлакивање*, 1983

темпера на картону, 680 × 495 mm

сигн. д. д.: 1983

инв. бр. 872

⁴³ Слична композиција која се чува у Народном музеју у Београду датована је у 1924. годину.

⁴⁴ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (85). Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Репродуковано у: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 39.

⁴⁵ Идентична композиција, именована *Ева и Свети Ђорђија*, публикована у: Група аутора, нав. дело (76) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁴⁶ Идентична композиција, именована *Рајник и аждаја*, публикована у: Група аутора, нав. дело (78) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта овог дела данас се чува у Народном музеју у Београду.

114. Милешевски анђео сјасава лађу у бури⁴⁷
туш на папиру, 300 × 210 mm
сигн. г. л.: Милешева
инв. бр. 901

115. Мошиви из Грачанице⁴⁸
туш на папиру, 275 × 202 mm
сигн. д. д.: Грачаница
инв. бр. 903

116. Са зидова Велућа, 1983⁴⁹
туш на папиру, 318 × 210 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 902

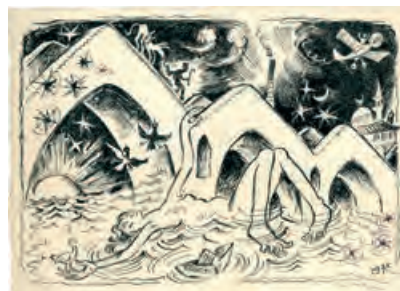

117. Из цркве у Лиљану⁵⁰
туш на папиру, 376 × 264 mm
сигн. д. л.: Липљан
инв. бр. 897

118. Велики океан (из Лиљана)⁵¹
туш на папиру, 319 × 230 mm
сигн. д. л.: Велики / окејан /
(са фреске / страшнога Суда⁵²)
инв. бр. 898

Алегоријске композиције

119. Рађање Венере III, 1978
туш, фломастер на папиру, 283 × 390 mm
сигн. д. д.: 1978
инв. бр. 882

⁴⁷ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (98) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Слична композиција која се чува у Народном музеју у Београду носи назив *Жена са једрењаком*.

⁴⁸ Идентична композиција, под називом *Грачанички Страшни суд*, публикована у: Група аутора, нав. дело (112) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁴⁹ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (91). Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁵⁰ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (89) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта композиције чува се у Народном музеју у Београду.

⁵¹ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (95) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта композиције под називом *Жена са једрилицом* чува се у Народном музеју у Београду.

⁵² На делу пише баш тако – прим. аут.

120. *Рађање Венере II*
фломастер на папиру, 265 × 382 mm
без сигн.
инв. бр. 881

121. *Рађање Венере*
(са цртежом Растка Пејровића), 1981
туш на папиру, колаж, 396 × 571 mm
сигн. на налепљеном цртежу, горе: сребро; доле:
Велуће релјеф / обојен / на гробу из великог рата
сигн. д. л.: Лево налепљен цртеж Растка / Петровића;
д. д.: Рађање Венере / из таласа окејана
инв. бр. 878

122. *Рађање Венере из морских шаласа*, 1981
фломастер на папиру, 298 × 427 mm
сигн. д. л.: прилепљено / (цртеж Растка Петровића);
д. д.: Рађање Венере / из морских таласима⁵³ 1981
инв. бр. 879

123. *Рађање Венере I*, 1983⁵⁴
туш, бела темпера на папиру, 283 × 200 mm
сигн. д. л.: 1983 – ; д. д.: Рађање Венере
инв. бр. 880

124. *Снови између Сунца и Месеца*, 1983⁵⁵
туш на папиру, 285 × 215 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 883

⁵³ На делу пише баш тако – прим. аут.

⁵⁴ Идентична композиција, названа *Рађање Венере*, публикована је у: Група аутора, нав. дело (77). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁵⁵ Идентична композиција, публикована је у: Група аутора, нав. дело (103). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

125. *Међу јавом и међ сном*, 1983⁵⁶
туш на папиру, 294 × 202 mm
сигн. д. л.: 1983
инв. бр. 884

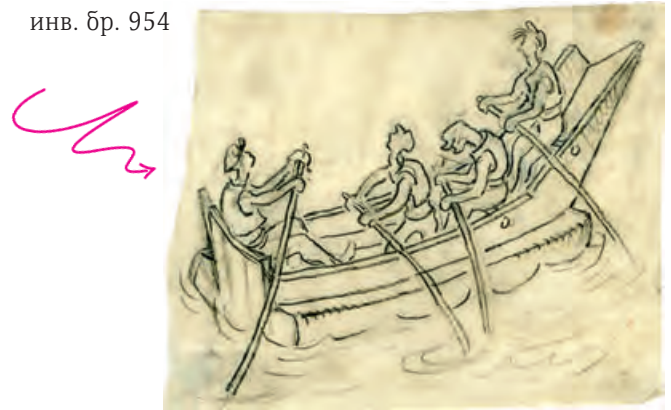
126. *Кућачица под звездама*, 1983⁵⁷
туш на папиру, 323 × 242 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 886

127. *Троје у чамицу*⁵⁸
оловка на папиру, 192 × 250 mm
без сигн.
инв. бр. 953

128. *Људи, рибе, ишчице*⁵⁹
фломастер, туш на папиру, 355 × 260 mm
без сигн.
инв. бр. 950

129. *Четири веслача*, 1957
оловка на папиру, 157 × 197 mm
сигн. д. д.: Barletta / 23/VIII/957
без сигн.
инв. бр. 954

⁵⁶ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (90). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁵⁷ Идентична композиција, публикована је у: Група аутора, нав. дело (100). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁵⁸ Варијанта композиције чува се у Народном музеју у Београду.

⁵⁹ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (93) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

130. Балканска симфонија⁶⁰
туш на папиру, 317 × 228 mm
без сигн.
инв. бр. 885

131. Петар у Студеници, 1967⁶¹
оловка на папиру, 252 × 340 mm
сигн. д. л.: Лета Господњег 1967 / индиктиона 10/IX;
д. д.: Једноме / Петру / за успомену / на Студеницу /
(некад ловиште / зверем) / или ти пак / „Сан летње
ноћи“ / од Шакеспеареа / и т. д.
инв. бр. 910

132. Црна светлост, 1970
оловка на папиру, 294 × 205 mm
сигн. г. д.: 1970
инв. бр. 891

133. Црна светлост, 1978
туш на папиру, 446 × 525 mm
сигн. д. д.: 1978
инв. бр. 888

134. Црна светлост I⁶²
туш на папиру, 344 × 284 mm
сигн. д. д.: I. / Црна светлост
инв. бр. 889

135. Црна светлост II, 1983⁶³
туш на папиру, 323 × 224 mm
сигн. д. л.: Црна светлост - II; д. д.: 1983
инв. бр. 890

136. Небеска и земаљска Студеница⁶⁴
туш на папиру, 345 × 250 mm
без сигн.
инв. бр. 911

⁶⁰ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (101) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта овог цртежа репродукована у: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 61 – датована је у 1983. годину.

⁶¹ Слика истог назива и сличног мотива, датована у 1967, 1987. била је у власништву аутора, репродукција се чува у Документацији Галерије САНУ, инв. бр. 3605.

⁶² Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (92) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁶³ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (94). Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁶⁴ Готово идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (99) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклатио цртеж намењен наведеној публикацији.

137. *Прошлицање времена*, 1983⁶⁵
туш на папиру, 335 × 230 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 913

138. *„Voyage“*, 1983⁶⁶
туш на папиру, 310 × 210 mm
сигн. д. д.: 1983
инв. бр. 912

139. *Лирски и ѝрозни контрасти*⁶⁷
туш на папиру, 372 × 256 mm
без сигн.
инв. бр. 892

140. *Новојодишња честитка*,⁶⁸ 1983 (?)
туш на папиру, 236 × 162 mm
без сигн.
инв. бр. 979

⁶⁵ Идентична композиција, идентичног назива, публикована је у: Група аутора, нав. дело (104). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији.

⁶⁶ Идентична композиција, названа *Пушовање*, публикована је у: Група аутора, нав. дело (96). Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији. На зиду у Дероковом стану слика према којој је рађено ово дело датована је у 1967. Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9.

⁶⁷ Идентична композиција, идентичног назива, публикована у: Група аутора, нав. дело (105) – датована је у период 1980–1984. Могуће је да је Дероко САНУ поклонио цртеж намењен наведеној публикацији. Варијанта ове алегоријске композиције датована је у 1970. годину – Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла бр. 9.

⁶⁸ Слична честитка чува се и у фонду Народног музеја у Београду.

Мапа у којој је Александар Дероко
поклонио серију својих радова
Уметничкој збирци САНУ

Александар
Дероко
— 100 —
цртежа
1920 - 1934

Преглед архитектонских радова Александра Дерока¹

1925.

Сйомен-костурница, острво Видо. Конкурсни рад.
Три варијанте идејних решења (није реализовано).

1925.

Скица за сйомен-цркву.
Идејно решење унутрашњости цркве.
Без ближих података (није реализовано).

1926.

Сйомен-кајела са костурницом, Зејтинлик
у Солуну. Конкурсни рад. Идејно решење
(није реализовано).

1926.

Храм Светиої Саве, Београд. Дипломски рад.
Идејно решење (није реализовано).

До 1926.

Црква у Лешњиковцу код Пожаревца,
са П. Поповићем (реализовано).

1926.

Кућа са таражом (у винограду) П. Христића.
Без ближих података (непознато).

1927.

Кућа џуковника Елезовића у Њетошевој 26, Београд.
(реализовано).

1927. (1931)

Кућа Обрада Симића у Тузланској 25 (?), Београд.
(реализовано).

1927.

Сйоменик Војводи Пушнику у Београду. Конкурсни
рад. Идејно решење (није реализовано).

1927.

Храм Светиої Саве у Београду. Конкурсни рад.
Идејно решење (није реализовано).

1928.

Црква брвнара (за 120 особа). Идејно решење.
Без ближих података (није реализовано).

1928.

Сеооска црква (градња најскромнијим средствима).
Идејно решење. Без ближих података
(није реализовано).

1929.

Надгробна кајела породице Барловац
на Новом гробљу, Београд (реализовано).

1929.

Кућа на ујлу Јованове 79. и Досишејеве, Београд
(реализовано).

1929.

Кућа Р. Маринковића у Сувоборској 16, Београд
(реализовано).

Око 1930 (?)

Црква у селу са два звоника
(градња најскромнијим средствима). Идејно
решење. Без ближих података (није реализовано).

¹ Преглед је састављен према следећем: Зоран М. Јовановић, нав. дело, 63–94, 110–113; Александар Кадичевић, нав. дело, 135, 141, 160, 184, 185, 190, 191, 199, 200, 333, 334, 335; подаци из Архива САНУ (Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока) и Историјског архива Смедерево.

Храм Светиої Саве, Београд, 1926

Храм Светиої Саве, Београд, 1932

Архив САНУ, Историјска збирка 14678, Заоставштина Александра Дерока, фасцикла 8, пројекти
(из истог извора су и све остале репродукције у Прегледу архитектонских радова)

Око 1930. (?)

Црква у селу са једним звоником (градња најскромнијим средствима). Идејно решење.
Без ближих података (није реализовано).

Око 1930. (?)

Црква у селу са звоником „на преслици“ (градња најскромнијим средствима). Идејно решење.
Без ближих података (није реализовано).

1930.

Звоник цркве Светиої Димишрија, Битољ
(реализовано).

1930.

Кућа у Врњцима (реализовано).

1930. (?)

Црква Светиої Марка, Београд. Конкурсни рад (?).
Идејно решење унутрашњости цркве.
Без ближих података (није реализовано).

1932.

Храм Светиої Саве, Београд, са Богданом Несторовићем. Дефинитивни пројекат
(у реализацији).

1932.

Кућа П. Христића на Тоичидерском брду,
Београд.

Без ближих података (реализовано).

1933.

Идејно решење сеоске куће.

Без ближих података (није реализовано).

1934.

Вила П. Христића. Идејно решење.

Без ближих података (није реализовано).

1934.

Сјомен шурбе Османа Ђикића, Мостар
(реализовано).

Дероко са владиком Николајем Велимировићем и другима пред Епископским конаком у Жичи
Црква Светиої Саве и шрїезарија у насїавку, манастир Жича, 1935

1934.

Надїробни сїоменик њородице Кићевац на Новом їробљу, Београд (реализовано).

Око 1935. (?)

Сеоска црква. Основе и фасаде.

Без ближих података (непознато).

1935.

Еїискојски двор, Ниш.

Две варијанте (реализовано).

Око 1935.

Кућа сликара М. Милуновића на Сењаку, Београд.

Идејно решење (није реализовано).

1935.

Конак, шрїезарија и црквица Светиої Саве, манастир Жича (реализовано).

Око 1935. (?)

Сеоска црква.

Без података (реализовано).

1935.

Црква Светиої Саве, Сплит.

Целокупан пројекат (није реализовано);

пројекат касније употребљен за цркву у Сарајеву.

Око 1935. (?)

Кућа Л. Теокаревића, Бар.

Идејно решење (није реализовано).

1936.

Сојсїивена кућа на Дедињу, Београд (реализовано).

1937.

Вила адвоката В. Сїакића на Дедињу, Београд (реализовано).

1938.

Надїробна кайела їенерала Николајевића на Новом їробљу, Београд (реализовано).

1938.

Кућа у Срему. Идејно решење.

Без ближих података.

1939.

Црква Светиої Преображења, Сарајево, са Петром Анагностијем

(рађен прво као пројекат за Светиосавску цркву у Сплиту); (реализовано).

1939.

Црква у савременом сїиулу, Бели Манастир.

Идејно решење и основа (није реализовано).

1939.

Сйомен-кайела и косџурница сарајевским аџенџаџорима – видованским херојима на Кошевском гробљу, Сарајево (реализовано).

1939.

Надгробни сйоменик П. Денића на Новом гробљу, Београд (реализовано).

1939.

*Црква Свете Тројице, Краљево.
Пројекат (није реализовано).*

1940.

*Инџернаџ Боџословскоџ факулџета, Београд,
са Петром Анагностијем (реализовано).*

1940.

*Филозофски факулџет, Београд.
Идејно решење (није реализовано).*

Око 1940.

*Сеоска кућа, Пружатовац код Младеновца
(реализовано).*

1942.

*Сйомен-косџурница са звоником, Смедерево
(реализовано).*

1942.

*Нова црква са криџом,
Пружатовац код Младеновца,
задужбина инжењера Ацовића. Основа.
Без ближих података (није реализовано).*

1942.

*Кућа Танасија Ђорђевића,
кварт II, парцела 76, Смедерево
(није реализовано /?/).*

1943.

*Сеоска школа са две учионице.
Идејно решење (није реализовано).*

1943.

*Сеоска школа, Смедерево или околина.
Идејно решење.
Без ближих података (реализовано /?/).*

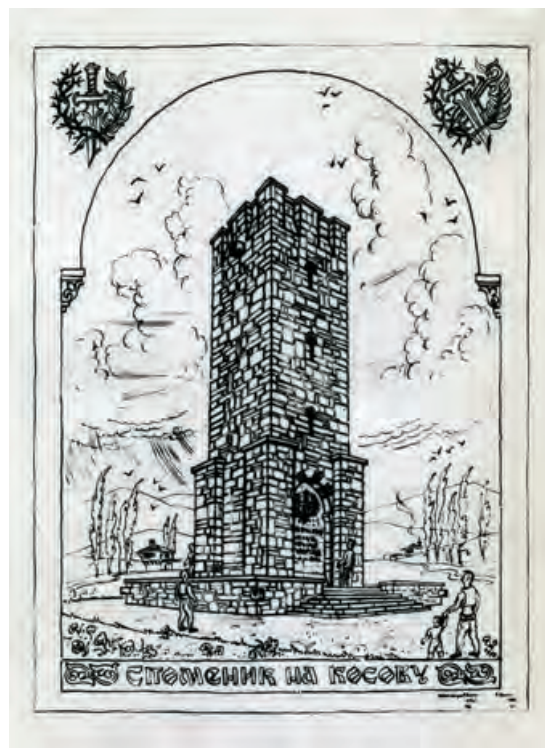

Црква Светоџ Преображења, Сарајево (према пројекту Светосавске цркве у Сплиту), 1939

Сйомен-кайела и косџурница сарајевским аџенџаџорима – видованским херојима, Сарајево, 1939

Инженерниј Бојословској факултету, Београд, 1940

Споменик косовским јунацима, Газиместан, 1952–1953

1943.

Школа у Смедереву.

Данас основна школа „Димитрије Давидовић“ (реализовано).

1944.

Школа са четири учионице.

Фасада и основа.

Без ближих података (није реализовано).

1944.

Селска школа са две учионице.

Идејно решење. Без података (није реализовано).

1952–1953.

Споменик косовским јунацима на Газиместану (реализовано).

1958.

Споменик Мухамеду Зилцићу.

Без података (реализовано).

1959.

Мошел, Студеница.

Идејно решење и основа (није реализовано).

1960.

Надгробни споменик Јовану Дуцићу, Требиње.

Пројекат. Две варијанте (није реализовано).

1963.

Адаптација Народне музеја, Београд.

Са групом сарадника (реализовано).

1964–1967.

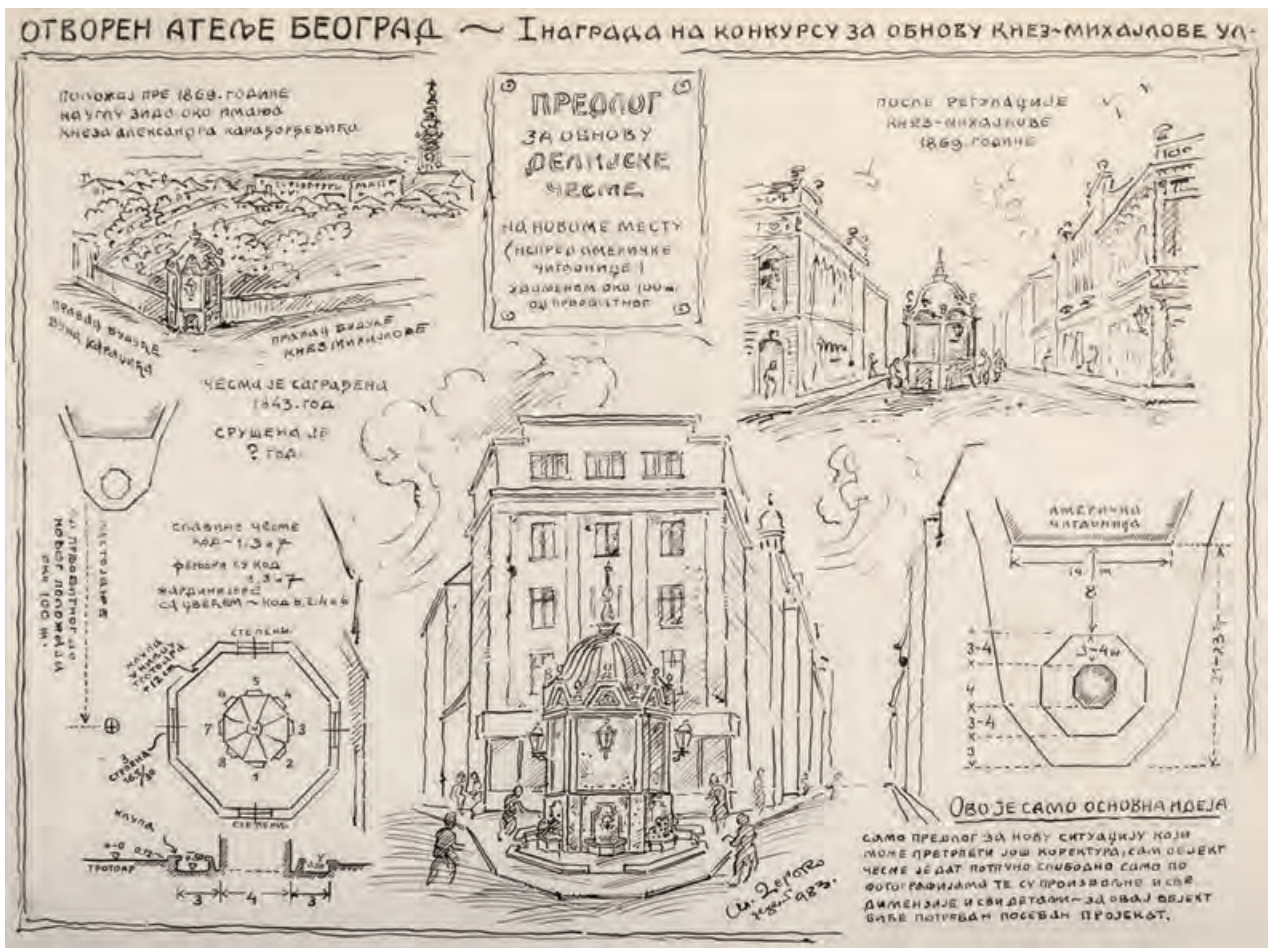
Галерија фресака и Музеј средњовековне уметности Српске православне цркве. Зграда радио-телевизије.

Идејна решења за измену пројекта Цркве Светог Саве у Београду (није реализовано).

1983.

Делијска чесма у Кнез Михаиловој улици, Београд.

Конкурсни рад (није реализовано).

Делијска чесма у Кнез Михаиловој улици, Београд, 1983

Последњи пројекат Александра Дерока рађен је за улицу у којој се уметник девет деценија раније родио, а за простор испред зграде Академије чији је члан био: „Шта рећи као увод уз један текст о чесмама?

О извору живота једнога града? Шта би један град без живе воде? А Београд је срећом баш такав град са обиљем живе воде некада на сваком кораку...“², забележио је Дероко о Београду, чесмама и животу.

² Владимир Буњац, *Чесме и фоншане. 150 милиона година Београда*, Београд: Туристичка штампа, 1993, 29.

И на крај крајева
свдође још посто:
"Да Ви је фрапа за панжу"
~и збојом!!!...

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72.071.1:929 Дероко А.(083.824)
74/76(497.11)"19/20"(083.824)
069:7(497.11)(083.824)

МЕЖИНСКИ Миловановић, Јелена, 1966–

Радови Александра Дерока у Уметничкој збирци Српске академије наука и уметности / Јелена Межински Миловановић ; [фотографије Владимир Поповић, Драгослав Боро]. – Београд : САНУ, 2020 (Београд : Планета принт). – 139 стр. : репродукције ; 21 x 24 cm. – (Изложбена свеска / Галерија Српске академије наука и уметности ; 42)

Тираж 700. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7025-855-6

а) Дероко, Александар (1894–1988) – Изложбени каталози б) Српска академија наука и уметности (Београд). Галерија – Уметничка збирка – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 20387593

